

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Fenomén bezdomovectví v Praze

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Pavel Pěnkava

Vypracoval:

Jiří Fanta

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Fenomén bezdomovectví v Praze zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, která je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Jirnech dne 19. 8. 2012

.....

podpis

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Pavlu Pěnkavovi za velmi užitečnou metodickou pomoc a ochotu, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, která vedla k jejímu úspěšnému dokončení.

Také bych rád poděkoval své manželce Lence, které si velice vážím, za morální podporu, trpělivost a pomoc při celém studiu vysoké školy.

Jiří Fanta

OBSAH

Úvod	5
Kapitola I	
1. Bezdomovectví a jeho vymezení	6
1.1 Bezdomovectví po roce 1990.....	6
1.2 Pojem bezdomovec a bezdomovectví	6
1.3 Sociální vyloučení	10
1.4 Sociální chudoba	10
1.5 Typologie bezdomovectví dle ETHOS	11
1.6 Faktory podílející se na vzniku bezdomovectví.....	14
2. Sociální právní aspekty vztahující se na osoby bez domova	16
2.1 Evropská sociální Charta.....	16
2.2 Listina základních práv a svobod	17
2.3 Všeobecná deklarace lidských práv	18
2.4 Zákon č. 108/2006Sb., o sociálních službách	19
Kapitola II	
3. Bezdomovectví na území hl. m. Prahy	26
3.1 Situace v Praze a její specifika	26
3.2 Instituce poskytující pomoc.....	27
Kapitola III	
4. Cíl průzkumu	40
4.1 Zdůvodnění výzkumného záměru	40
4.2 Průzkumná metoda – polostrukturovaný rozhovor	41
4.3 Případové studie.....	41
4.4 Shrnutí	55
4.5 Možná řešení situace	56
Závěr	59
Resumé	60
Anotace a klíčová slova	61
Seznam použité literaturu	62

ÚVOD

V České republice, potažmo přímo v Praze, hlavním městě České republiky, můžeme v posledních letech zaznamenat nárůst osob, které se z různých důvodů ocitli v tíživé situaci a žijí tzv. „na ulici“. Tento sociálně patologický jev se nazývá bezdomovectví a jako téma jsem jej zvolil pro svoji bakalářskou práci.

Bezdomovec, člen této sociální skupiny, je společností vnímán převážně negativně, žije na okraji společnosti a pro společnost představuje v socioekonomickém prostředí socioekonomický problém. Bezdomovectví a samotný bezdomovec však zaslouží pozornost nejenom v České republice, ale po uvolnění hranic v roce 1990 se tento problém stává mezinárodním důvodem k zamyšlení pro Evropskou unii, potažmo celou Evropu. Důvodem je to, že i tento člen sociální skupiny může využít volného pohybu a v Praze se lze setkat s bezdomovci s cizí státní příslušností.

Ve své profesi, kde pracuji od roku 1999 jako pořádkový policista v Praze, se denně setkávám s bezdomovci a některé z nich znám osobně i několik let. Připadá mi, že tomuto sociálně patologickému jevu je sice v posledních letech věnována pozornost, ale stále je podceňován a není v něm dle mého názoru vyvíjena dostatečná snaha o nápravu, resp. zachycení problému již v počátcích. Veřejností je tato sociální skupina často vnímána jako společnost osob, která si dobrovolně zvolila tento způsob života a je se svým zařazením ve společnosti spokojena a postavení je pro ni adekvátní.

Cílem mé bakalářské práce je nejprve vymezení možných aspektů, které stojí za vznikem tohoto sociálně patologického jevu s přihlédnutím na teritorium hlavního města Prahy.

Úvod bakalářské práce bude zaměřen na základní teoretické aspekty daného tématu a druhá, praktická část, se bude zabývat průzkumem. Toto šetření bych specifikoval jako sondu mezi bezdomovce, kterým budu zjišťovat příčiny vzniku tohoto patologického jevu, zda dotazované osoby se do této situace dostaly svým, např. nedbalým a nezodpovědným jednáním, či to byla třeba shoda okolností a nešťastných náhod.

Na základě zjištěných skutečností výsledkem šetření bude nastínění možných řešení tohoto sociálně patologického jevu. Svoji sondu bych také zaměřil na zjištění, jak osoby z této sociální skupiny vnímají pomoc ze strany organizací zabývajících se tímto problémem a zda např. zpětná vazba je dostačující.

Kapitola I

1. Bezdomovectví a jeho vymezení

Tuto kapitolu bych využil k seznámení se vznikem bezdomovectví, vymezení základních pojmů problému a jeho základního členění.

1.1 Historie po roce 1990

Po roce 1989, kdy došlo ke změně režimu, přinesla tato změna ve společnosti řadu negativních problémů. Jedním z nich bylo, že se na veřejnosti začalo objevovat více osob, které neměly přístřeší. Vyplývalo to z toho, že před rokem 1990 byly tyto osoby v rámci politiky státu umísťovány do zaopatřovacích zařízení, podnikových či jiných ubytoven. Ke hlavním důvodům zviditelnění bezdomovectví patřilo hlavně:

- zánik pracovní povinnosti,
- zrušení trestného činu za příživnictví,
- přijetí Listiny základních práv a svobod,
- rozpad státních podniků, které nabízely ubytovny,
- „Velká“ amnestie prezidenta republiky v roce 1990,
- nové sociálně ekonomické podmínky pro jedince.

1.2 Pojem bezdomovec

Pokud bychom otevřeli celosvětovou síť Internet a následně v internetové encyklopedii Wikipedii zadali pojem bezdomovec, objeví se nám stručně napsáno, že *„Termínem **bezdomovec** je označována osoba, nemající domov či možnost dlouhodobě využívat nějaké přístřeší. Termín **bezdomovectví** pak označuje způsob života této osoby a existenci tohoto jevu. Bezdomovectví je nejvíc patrné ve velkých městech a většinou je spolu s dalšími negativními faktory doprovázeno sociální izolovaností a psychickým i fyzickým strádáním. Termínem bezdomovec (nebo bezdomovkyně) se v právu (např. zákonu o českém občanství) označuje osoba, která nemá státní občanství žádného státu, je bez jakéhokoliv státního občanství.“*¹

To je však definice, která v sobě skrývá mnoho nejednoznačného. Já osobně bezdomovce vnímám jako osobu bez domova a toto označení je pro mě nejpříjemnější a ve své práci jej budu užívat.

¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/bezdomovec>

Podle Hradeckého je pojem bezdomovec slovním obratem, který je pro veřejnost velmi známým a jí často užívaným. V mnoha lidech vyslovení tohoto označení znamená člověka, který přežívá na ulici či na veřejně přístupných prostorách a nemá možnost řádného ubytování. Svým vzhledem se velmi výrazně odlišuje od běžného způsobu vnímaných a pro svou průměrnost nevýrazných členů společnosti.¹

Člověk bez domova však nemusí být na první pohled vnímán jako bezdomovec, který je neupravený a zapáchá. Člověk bez domova může být řádně upravený, čistý a řádně oděný. Být bez střechy nad hlavou není tak závažné, jako být bez domova.

Dle Matouška jsou bezdomovci „*lidé žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, odříznutí od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům*“. Dále uvádí, že „*nejširší v Evropě užívaná definice zahrnuje mezi bezdomovce, vedle osob bez střechy nad hlavou, i osoby žijící v nedůstojných podmínkách, v ústavech a sociálních zařízeních, osoby, jimž hrozí ztráta bydlení*“.²

Na semináři na téma bezdomovectví v Evropě (1998) Hradecký doslova uvádí: „*Já rozumím pojmu bezdomovec, že jde o člověka, který nemá zázemí, rodinu, resp. chybí mu rodinné vztahy, který je osamělý i kdyby měl hodně příbuzných, a který navíc nebydlí. Je tedy mnohem širší význam než jen to, že mu chybí střecha nad hlavou. Je totiž rozdíl bydlet a být ubytován. Mezi našimi klienty (pozn. Klienti Naděje, o.z.) známe jistě lidi, kteří vyrůstali v dětských domovech, je jim dnes padesát nebo šedesát let a nikdy nebydleli, protože vždy byli jen ubytováni na nějaké podnikové ubytovně. Být bez domova, to je být bez prostředí, kde si mohou odpočinout, být bez místa, kde bych složil hlavu. Ona totiž absence střechy nad hlavou je málo. Jsou lidé, kteří jsou pod naší střechou v azylovém domě, a přesto jsou to bezdomovci. Na druhé straně, kdybychom rozšiřovali pojem bezdomovec, tak by se do něj dostala možná desetina naší populace, protože každý, kdo nebydlí se svou vlastní rodinou, ve svém vlastním bytě, by byl bezdomovec, Je potřeba najít takovou definici, která vymezí, o koho se vlastně jedná*“.³

„Dle pracovní definice Evropské federace národních sdružení pracujících s bezdomovci se za bezdomovce považují:

- lidé, kteří nemají střechu nad hlavou,
- lidé žijící v institucích, protože nemají kam jít,

¹Hradecký, I. A kol. *Definice a typologie bezdomovectví*. Praha: Naděje, 2007, s. 29

²Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. 1. Vyd. Praha: Portál, 2003, s. 31

³Hradecký, I. *Sborník ze semináře na téma Bezdomovectví v Evropě*, Olomouc, 4.3.1998. Naděje, o.s.

- lidé žijící v nejistém ubytování,
- lidé žijící v nevhodném a standardu neodpovídajícím ubytování.“¹

Obecně se ve společnosti zastává názor, že tito lidé pocházejí z neúplných či jinak rozvrácených rodin, dětství prožili v dětských domovech či výchovných ústavech a přechod do společnosti a postavení se na vlastní nohy pro ně skončilo na „ulici“. Charakteristikou tohoto společenského jevu je chudoba, kterou charakterizuje též nezaměstnanost.

U pojmu bezdomovec se jedná o osobu, která je vyloučena ze společnosti, došlo u ní ke ztrátě bydlení či je tímto ohrožena. Setkáme se s ní přímo na ulici či na jiných veřejných místech, jako jsou nádraží, parky, veřejně přístupná prostranství s velkou fluktuací osob, případně bydlí v nevyužívaných nebytových či bytových prostorách, sklepech, půdách. Jde o osobu, která své bydlení řeší nouzovým ubytováním od státních či nestátních organizací.

Bezdomovectví lze členit na:

- ***Bezdomovectví viditelné*** - U těchto osob lze přesně stanovit jejich sociální zařazení, neboť tito lidé svůj statut ve společnosti neskrývají a využívají dostupných sociálních služeb.

- ***Bezdomovectví skryté*** - Tyto osoby své bezdomovectví skrývají, neboť se ani za bezdomovce nepovažují. Nemají však své trvalé bydlení, využívají dočasné bydlení, což jim pomáhá k tomu, aby měli příjem k uspokojení jejich osobních potřeb, mezi které patří právě dočasné bydlení, jako jsou ubytovny, společné podnájmy s kolegy. Služeb sociálního charakteru u nich není třeba.

- ***Bezdomovectví potencionální*** - Jedná se o sociálně slabou kategorii občanů, případně i celých rodin, které žijí na hranici životního minima a často musí vyžít pouze s minimální mzdou. S tímto musí uspokojit všechny náklady na bydlení a dalších životních potřeb. Náklady se však zvyšují tak, jak se zvětšuje rozdíl mezi příjmem a růstem cen jako např. za potraviny (zvýšení DPH) a zvyšování cen energií. Tyto osoby, případně rodiny, jsou v neustálém ohrožení ztráty trvalého bydliště.

Převážně z pracovní náplně svého povolání a osobních zkušeností, kdy denně přicházím do kontaktu s touto sociální skupinou, mohu uvést, že více než ¾ z nich

¹ Hradecký, I., Nedělková, M. *Sborník ze semináře na téma Bezdomovství v Evropě*. Praha: Naděje, 1998, s. 27

nevlastní žádné osobní doklady. Přišli o ně tak, že je ztratili, byly jim odcizeny či došlo k jejich jinému zneužití. S tím souvisí také trestní odpovědnost a následné trestní řízení. Tyto osoby často nemají trvalé bydliště, evidenční adresu trvalého pobytu mají nahlášenu na adresách obecních úřadů a tudíž i komunikace při doručování příslušných zásilek je velmi problematická.

Co samozřejmě souvisí s životem „na ulici“ je zdravotní péče u těchto lidí, která je též na velmi problematické úrovni. Vzhledem k tomu, že většina z nich nevlastní Průkaz pojištěnce evropského pojištění a přestože ze zákona má každý občan právo na lékařské ošetření, je u těchto osob zdravotní péče problematická. Trpí různými chorobami, které jsou specifické pro tuto sociální skupinu, jako jsou bércové vředy, tuberkulóza, chronická onemocnění trávicího traktu, časté nachlazení, mnohdy také úrazy způsobené pádem při ovlivnění alkoholickými nápoji a s tím související nemoci. Druhý úrazů také samozřejmě souvisí s právě probíhajícím ročním obdobím. Proto pokud se dostanou do zdravotnického zařízení, je to nemoc již v pokročilém stádiu, kdy nemoc buď vyžaduje hospitalizaci a tu tyto lidé převážně odmítají. Následnou ambulantní péči již tyto osoby nevyhledávají a předepsané medikamenty neužívají.

Z výroční zprávy za rok 2010 o.s. Naděje, pobočka Praha, lze zjistit, že v ordinaci praktického lékaře bylo evidováno 1492 osob a celkový počet ošetření a prohlídek byl 4682.

Nejčastěji se vyskytovaly případy těchto onemocnění:

- Bércové vředy	911
- Kožní	499
- Chřípky a nachlazení	252
- Kardiovaskulární	196
- Revmatická	142
- Svrab	133
- Žaludeční a střevní potíže	118
- Neurologická	94 ¹

¹ <http://www.nadeje.cz/vz/vz2010sm.pdf>

1.3 Sociální vyloučení

„Společenské vyloučení se projevuje různými formami chudoby. Bezdomovství je jejím extrémním projevem a je dnes považováno dokonce za subkulturu společnosti. Subkulturu opovrhovanou, deformovanou, diskriminovanou, segregovanou a marginální.“¹

V současné době pojem sociálního vyloučení u postižené skupiny lze chápat jako standardně užívaný, kterým společnost vnímá tuto skupinu osob. Pak samozřejmě závisí na mentálním a psychickém stavu jedince, jak je odolný vůči náznakům ze společnosti a zda je schopen bez či s pomocí se vrátit do běžného života tak, aby byl prospěšný pro společnost.

K vylučování jedince ze standardní společnosti dnešní doby dochází dynamickým procesem, který s sebou přináší právě rozvoj společnosti. Vlivem mnoha ekonomických změn ve společnosti se více osob dostává do ekonomické nejistoty, která může vyústit až ke ztrátě bydlení a ocitnutí se právě v sociálním vyloučení ze společnosti.

1.4 Sociální chudoba

Pojem sociální chudoby jde ruku v ruce s bezdomovectvím a navzájem se prolínají. Pojem chudoba můžeme v tomto případě chápat jako materiální strádání, což může a většinou také vede k vyčlenění se ze sociálního postavení až na jeho spodní hranici, což vede ke vzniku nezájmu o takového jedince.

To, že pojmy sociální chudoby a bezdomovectví spolu úzce souvisí, lze spatřovat v tom, že i v mnoha západních zemích, které disponují větším ekonomickým zázemím, je jedním z důvodů bezdomovectví právě chudoba části obyvatelstva. Jak uvádí Průdková a Novotný, lze členit nemajetnost, tj. chudobu, na objektivní a subjektivní.²

- **Objektivní chudoba** je reálný nedostatek vycházející ze znaleckého hodnocení, přiblížení se hranici tzv. životního minima, které je výsledkem sociálně-ekonomických rozborů. Znamená to tedy, že objektivní chudobu stanovuje stát, který na základě ukazatelů je schopen stanovit, co je uspokojování základních lidských potřeb a určuje, komu jaká přísluší pomoc.

- **Subjektivní chudobu** lze chápat jako hodnocení svého stavu a pocitu, tedy vnitřní psychický stav jedince, který však nemusí být shodný s objektivní chudobou. Chudoba je u takového jedince vnitřně vyvolána vlivem srovnávání s majtkovými poměry

¹ Hradecký, I. A kol. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, 2007, s.12

² Průdková, T., Novotný, P. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. s. 30-32

jiných lidí, kteří v míře majetnosti stojí velmi vysoko, což samozřejmě působí negativně při konečném hodnocení majetkových poměrů a tak dochází u osoby k přeceňování svých poměrů.

- **Chudoba absolutní** je popsána jako chudoba u jedince, který nevlastní a není si schopen prostředky pro jeho vlastní přežití si opatřit.

- **Chudobu relativní** je možné charakterizovat v míře odklonu určitých majetkových standardů určených jedinců od poměrů běžných v té které společnosti.

1.5 Typologie bezdomovectví dle ETHOS

FEANTSA¹, což je Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, vytvořila typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení, nazvanou právě ETHOS.

Operační kategorie osoby přežívající venku – v této kategorii jsou zahrnuti jedinci, kteří jsou v situaci, kdy přežívají na ulici či veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování. Osoby se zdržují přímo na ulici, obývají sklepy a půdy domů, spí ve vracích vozidel, pod mostem, pohybují se a noc tráví ve veřejných dopravních prostředcích v závislosti na ročním období. Také je možné se s nimi setkat v odstavených vagonech, na odlehlých veřejných prostranstvích přespávají ve stanech a obývají i např. nevyužívané garáže. Často se pro ně stávají útočištěm kanály, teplovody, parovody a přírodní jeskyně.

Operační kategorie osoby v noclehárně – tuto kategorii lze rozdělit na dvě skupiny. V první skupině najdeme osoby, které využívají služeb nocleháren, které jsou užívány permanentně k nočnímu přespání. Fungují nezávisle na ročním období. Druhou skupinu tvoří opět osoby, které užívají služeb nocleháren, které jsou v tomto případě závislé na klimatických podmínkách. Jedná se převážně o zimní období, ve kterém pro tyto osoby je zde zajištěno plnohodnotné přespání, hygiena a hlavně teplo. Tyto noclehárny jsou však omezeny pouze pro přespání a jiné služby nenabízí.

Operační kategorie osoby v ubytovně pro bezdomovce – jedná se o podporované bydlení, které je krátkodobého časového období. Jedná se o azylové domy pro bezdomovce, které jsou jak pro muže a ženy, tak i pro matky s dětmi, případně otce s dětmi. Azylové domy poskytují krátkodobé ubytování i pro úplné rodiny, případně osoby v domě na půli cesty. Další možností je přechodná ubytovna, kdy jsou osoby na

¹ www.feantsa.org

veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení, což jsou osoby ve veřejné komerční ubytovně nebo osoby v přístřeší po vystěhování z bytu. U těchto osob je potřeba zmínit fakt, že v jejich případě je pozitivní snaha o začlenění se do společnosti, než jen potřeba pouze noclehu.

Operační kategorie osoby v pobytových zařízeních pro ženy – velmi specifická kategorie jak již vyplývá z názvu. Jedná se o ženy ubytované v krátkodobém zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím. Ženy pobývají na skryté adrese, pokud ohrožení je akutní a hrozba ze strany násilníka je vysokého stupně nebo v azylovém domě, kdy ohrožení není akutní nebo přímo hrozící.

Operační kategorie osoby v ubytovně pro imigranty – jednu skupinu tvoří cizinci, kteří mají přechodná bydlení z důvodu azylového řízení, kdy žádají o udělení azylu na území České republiky a pobývají v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace. Druhou skupinu tvoří ubytovny pro migrující pracovníky, kdy cizinci nemají jinou možnost bydlení a jsou ubytováni ve veřejné komerční ubytovně.

Operační kategorie osoby před opuštěním státní instituce – v tomto případě se jedná o osoby, které z nějakého důvodu strávili čas ve veřejnoprávním ústavu. Takovým případem jsou také osoby s uloženým trestem nepodmíněného odnětí svobody, u kterých délka pobytu v nápravném zařízení snižuje možnost následného bydlení po propuštění na svobodu. Další skupinou jsou osoby propuštěné ze zdravotnických zařízení, což se týká nemocnic, léčeben dlouhodobě nemocných, detoxikačních center či jiných typů léčeben. I v tomto případě závisí míra ohrožení na délce pobytu a také na psychické úrovni jedince. V této kategorii nesmíme zapomenout zmínit i již dospělé děti, které byly umístěny z různých zákonných důvodů např. do dětského domova, diagnostického ústavu či výchovného ústavu.

Operační kategorie osoby užívající dlouhodobější podpory – do této kategorie spadají osoby v seniorském věku nebo invalidé, kteří jsou dlouhodobě ubytováni v azylovém domě. Jevem bezdomovectvím buď jsou přímo ohroženi, nebo se do této situace již dostali.

Operační kategorie osoby žijící v nejistém bydlení - do této kategorie jsou zahrnuti jedinci, kteří mají nejisté bydlení a toto řeší legální či nelegální cestou. Mezi legální cestu řešení své bytové situace patří přechodné bydlení u příbuzných, známých či přátel, kdy není v jejich případě jiná možnost řešení svého bydlení. Také lze do této skupiny zařadit osoby, které svojí bytovou situaci řeší podnájemem. Někteří jedinci či skupiny své bydlení řeší obýváním bytu či budovy bez právního nároku, kdy dojde k jejímu

užívání bez souhlasu majitele a tím k porušení práva ze strany uživatelů a z toho pak pramenící právní důsledky pro takto přebývajících jedince. V neposlední řadě dalším nelegálním řešením bytové situace je obsazení pozemku jedincem či skupinou bez nároku na jeho užívání. Tito jedinci si pak následně na takto obsazeném pozemku vytvoří vlastní obydlí, kde přebývají bez souhlasu majitele a často tak dochází ke znehodnocení majetku oprávněného vlastníka.

Operační kategorie osoby ohrožené vystěhováním – mezi tyto jedince se v dnešní době může dostat kdokoliv z nás. Pokud patříme mezi jedince bydlící v nájemním bytě a s plněním pravidel, které byly stanoveny ve smlouvě, máme nesnáze, můžeme se dočkat výpovědi, která je naprosto v pořádku s právními předpisy. Další skupinou osob z této kategorie jsou jedinci, u kterých vlivem ekonomické situace může dojít ke ztrátě vlastnictví bytu. V současné době též velmi rozšířený jev, kdy takto postižení jedinci použili při získávání úvěrů, hypoték a jiných bankovních produktů u seriózních i nesoriozních institucí jako zástavu vlastní nemovitost a vlivem špatné platební morálky došlo ze strany věřitele k uplatňování svých práv, která vyplynula z uzavřené smlouvy. Do této kategorie spadají i osoby, které se staly ručiteli svými nemovitostmi třetí osobě a tato opět přestala plnit své povinnosti vůči bankovním a bohužel také nebankovním institucím.

Operační kategorie osoby ohrožené domácím násilím – to této kategorie spadají oběti domácího násilí, v jejichž případech již zasáhla policie, aby ochránila práva obětí domácího násilí a zajistila její bezpečí. V současné době existuje právní pojem Vykázání, kdy je násilník na určitou dobu vykázán z obydlí, ve kterém žije společně s obětí. Tento prvotní čas má oběť na zvážení, jak řešit vzniklou situaci, což se týká i situace bytové.

Operační kategorie osoby žijící v provizorních stavbách – do této kategorie spadají jedinci, kteří z existenčních či jiných důvodů své bydlení vyřešili tím, že přebývají v mobilních obydlích. Za svá útočiště si jedinci zvolili např. dům na vodě, tzv. hausbót, dále využívají karavan, maringotku nebo přímo motorové vozidlo. Dalšími, kteří do této kategorie spadají, jsou jedinci žijící v neobvyklé stavbě jako je např. chatrč, bouda či provizorní přístřešek. Spadají sem také jedinci, kteří žijí na svém pracovišti, ač budova nebyla zkolaudována pro tento účel. Některé osoby také řeší svoji situaci bydlením např. v chatce, avšak při informovanosti majitele a s jeho souhlasem. Za zmínku stojí v této kategorii také osoby, které pobývají v provizorních stavbách či budovách, jež neprošly kolaudačním řízením a nebyly schváleny k užívání.

Operační kategorie osoby žijící v nevhodném bydlení – osoby, které sice mají kde bydlet, ale užívají takový objekt, který je podle národní legislativy označen jako nevhodný. K tomuto může dojít např. vlivem snížení finanční situace osoby. Objekt, který byl dříve obyvatelný a funkční, se tak může stát neobyvatelným a pro obyvatele a jejich zdraví nebezpečným pro jejich další setrvání.

Operační kategorie osoby žijící v přelidněném bytě – jedná se o jedince, kteří i za cenu velké ztráty soukromí jsou schopni v takovémto bytě setrvat, ač překračuje nejvyšší normu pro bydlení dle rozměru nebo počtu místností. Je to kolikrát poslední možnost pro jedince, jak si udržet aspoň nějakou sociální jistotu, kdy neakceptování tohoto stavu by pro jedince znamenalo právě ztrátu bydlení a jeho sociální začlenění až na okraj společnosti.

1.6 Faktory podílející se na vzniku bezdomovectví

Za vznikem bezdomovectví mohou stát různé vlivy, dle odborné veřejnosti však bezdomovectví nevzniká pouze z jedné příčiny, ale kombinací několika současně. Společným jmenovatelem bezdomovectví je chudoba, která se prolíná s nezaměstnaností či s velmi nízkým příjmem za práci, která nemusí být ještě jistá.

Eduarda a Stanislav Heczkovi uvádějí, že za vznikem bezdomovectví stojí právě ztráta zaměstnání či bydlení, nedostatek financí na odpovídající bydlení a tím nízká úroveň životního minima. Problémem současné ekonomické situace ve společnosti je zadlužování. S tím také souvisí rozvodovost a rozpad rodiny či rozchod partnerů, kteří spolu žijí ve společné domácnosti. Jako další důvody bezdomovectví jsou zmiňovány např. otřesné rodinné podmínky, kdy dochází k týrání či sexuálnímu zneužívání žen nebo dětí, případně se v rodině nachází alkoholik. Pokud dojde u jedince k psychickému nebo citovému zhroucení, může i toto vést ke vzniku bezdomovectví. Ohroženými jedinci jsou také mladí lidé, kteří opouštějí dětské domovy, případně také osoby propuštěné z vězení. Do kategorie ohrožených spadají však i osoby vyššího věku, kdy příčinou může být např. smrt blízké osoby a s tím spojená následná osamělost a nesamostatnost, čekání na umístění do domova důchodců, psychická či fyzická choroba a v neposlední řadě i nadměrné požívání alkoholických nápojů, omamných a psychotropních látek, hráčství či jiná závislost.

Podle výzkumu je nejčastější příčinou bezdomovectví:

- Ztráta zaměstnání	23%
- Rozvod	20%
- Odchod z rodiny	11%
- Výkon trestu	5%
- Špatné hospodaření	3%
- Výstup z ústavního zařízení	2%
- Jiné příčiny	29%
- Dobrovolné rozhodnutí	7% ¹

Další nejobecnější dělení příčin bezdomovectví dělí V. a I. Hradečtí následovně :²

Objektivní faktory – lze je definovat jako celkové společenské klima, do čehož spadá i boj s nezaměstnaností, tj. politika zaměstnanosti, dále bytová politika, začleňování mladých na trh práce, v rámci sociální politiky zabezpečení osob v nemoci a ve stáří.

Subjektivní faktory – jde o schopnost jedince sociální adaptace ve společnosti, což se odráží v celkovém sociálním postavení jedince.

Subjektivní faktory dle Hradeckých rozdělit dále na čtyři skupiny:

- materiální – do této skupiny spadá zejména ztráta zaměstnání a tudíž stálého příjmu, ztráta, případně nejisté bydlení, zadluženost, úmrtí osoby blízké či přímo živitele.
- vztahové – v této skupině najdeme hlavně rozpad rodiny, což je dle Hradeckých častý důvod vzniku bezdomovectví, dále špatné rodinné nebo problémy mezi manželi, narušené vztahy mezi dětmi a rodiči a obráceně, sexuální násilí, násilí v rodině.
- osobní – sem spadá mentální retardace, tělesné postižení, sociální nezralost, osamělost, hráčství, alkoholismus.
- institucionální – dotýká se osob propuštěných z léčebny, ústavního zařízení, propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

¹ Heczková, E., *Bezdomovci a my* - <http://www.getsemany.cz/node/292>

² Hradečtí, V. a I., *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996

2. Sociální právní aspekty vztahující se na osoby bez domova

Tato kapitola se týká základních právních norem, které se k danému problému vztahují, a můžeme z nich vyčíst práva osob bez domova, která jsou jim přiznána. Dle mého názoru jsou to nejzákladnější právní normy.

2.1 Evropská sociální Charta

V Turíně dne 18. října 1961 byla podepsána Evropská sociální Charta¹ a ta je uložena v archívech Rady Evropy. V tomto dokumentu členské státy mají na zřeteli, že užívání sociálních práv by mělo být zajištěno bez diskriminace z důvodu rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politického názoru, národního původu nebo sociálního původu a společně jsou rozhodnutí vynaložit veškeré úsilí ke zlepšení životní úrovně a na podporu sociálního blahobytu jak městského tak venkovského obyvatelstva prostřednictvím příslušných institucí a činností. Společně se shodly v Části I na následujícím:

- Každý, kdo nemá dostatečné prostředky, má právo na sociální a zdravotní pomoc.
- Každý má právo využívat služeb sociální péče.

V Části II se považuje za vázané závazky:

- Čl. 12 – Právo na sociální zabezpečení – s cílem zajistit účinné uplatnění práva na sociální zabezpečení se smluvní strany zavazují:

vytvořit nebo udržovat systém sociálního zabezpečení, udržovat systém sociálního zabezpečení na dostatečné úrovni, přinejmenším na úrovni stejné, jaká se vyžaduje pro ratifikaci úmluvy Mezinárodní organizace práce (č. 102) o minimálních standardech sociálního zabezpečení, usilovat o postupné zvýšení úrovně systému sociálního zabezpečení, učinit opatření uzavřením patřičných dvoustranných a mnohostranných smluv nebo jinými vhodnými prostředky a s výhradou podmínek stanovených v takových smlouvách k zajištění:

- a) rovného zacházení mezi vlastními státními příslušníky a státními příslušníky ostatních smluvních stran pokud jde o práva sociálního zabezpečení, včetně zachování nároků vyplývajících z právních předpisů sociálního zabezpečení, bez ohledu na pohyb chráněných osob mezi územími smluvních stran

¹ <http://www.uef.cz/dokumenty/dokumenty/dokument51.pdf>

b) uznání, zachování a znovunabytí práv sociálního zabezpečení prostřednictvím sčítání dob pojištění nebo zaměstnání završených podle právních předpisů každé ze smluvních stran.

- Čl. 13 – Právo na sociální a lékařskou pomoc – s cílem zajistit účinné uplatnění práva na sociální a lékařskou pomoc se smluvní strany zavazují:

zajistit, že každé osobě, která je bez přiměřených prostředků a která není schopná si takové prostředky zajistit buď sama vlastním úsilím, nebo je získat z jiných zdrojů, zejména prostřednictvím dávek ze systému sociálního zabezpečení, bude poskytnuta přiměřená pomoc, a v případě nemoci i péče nezbytná podle jejího stavu,

zajistit, že osoby, kterým je poskytována takováto pomoc, nebudou z tohoto důvodu zkráceni na svých politických a sociálních právech,

stanovit, že každému se může dostat prostřednictvím kompetentních veřejných nebo soukromých služeb takového poradenství a osobní pomoci nezbytné k zabránění, odstranění nebo zmírnění stavu potřeby jednotlivce nebo rodiny, aplikovat ustanovení odstavců 1, 2 a 3 tohoto článku na principu rovného

zacházení se svými státními příslušníky i na příslušníky ostatních smluvních stran Charty, kteří se nacházejí legálně na jejich území, v souladu s jejich závazky vyplývajícími z Evropské úmluvy o sociální a lékařské pomoci, podepsané v Paříži 11. prosince 1953.

- Čl. 14 – Právo využívat služby sociální péče – s cílem zajistit účinné uplatnění práva na využívání služeb sociální péče se smluvní strany zavazují:

podporovat nebo poskytovat služby využívající metod sociální práce, které přispívají k blahu a rozvoji jak jednotlivců, tak skupin v komunitě, a k jejich přizpůsobení společenskému prostředí,

povzbuzovat účast jednotlivců a dobrovolných a jiných organizací při zakládání nebo udržování takových služeb.

2.2 Listina základních práv a svobod

Zákonem č. 2/1993Sb. se tehdejší federální shromáždění usneslo na vzniku Listiny základních práv a svobod¹. Tento zákon uznává neporušitelnost přirozených práv člověka, práva občana a navazuje na obecně sdílené hodnoty. Co se týče právě

¹ <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

osob bez domova, tak v jejich případě jsou mnohdy práva potlačena a v mnoha případech na ně ani nedosáhnou.

- Čl. 1: Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.
- Čl. 3, odst. 1: Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.
- Čl. 5: Každý je způsobilý mít práva.
- Čl. 10, odst. 1: Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.
- Čl. 26, odst. 3: Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje; podmínky stanoví zákon.
- Čl. 30, odst. 1: Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.
- Čl. 30, odst. 2: Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.
- Čl. 31: Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.

2.3 Všeobecná deklarace lidských práv

K výše zmíněnému zákonu č. 2/1993Sb. je na místě také uvést Všeobecnou deklaraci lidských práv.¹ Tento nezávazný dokument obsahuje nejznámější katalog lidských práv. Podle některých teoretiků nabylo toto prohlášení závaznosti jako právní obyčej. Deklarace byla schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948, její politická autorita je uznávána na celém světě a výročí jejího přijetí se každoročně slaví jako Den lidských práv.

- Čl. 2, odst. 1: Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozdílu rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství,

¹ http://www.korunka.gns.cz/rady_skoly/vseobecna_deklarace_lidskych_prav_.htm

politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

- Čl. 6: Každý má právo na to, aby byla uznávána jeho právní osobnost.
- Čl. 23, odst. 1: Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.
- Čl. 23, odst. 3: Každý, kdo pracuje, má nárok na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.
- Čl. 25, odst. 1: Každý má právo na životní úroveň přiměřenou zdraví a blahobytu jeho i jeho rodiny, čítajíc v to potravu, šatstvo, bydlení, lékařskou péči a nezbytné sociální služby; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při pracovní nezpůsobilosti, při ovdovění, v stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.
- Čl. 28: Každý má právo na to, aby vládl takový společenský mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody v této deklaraci byly úplně uskutečněny.

2.4 Zákon č. 108/2006Sb., o sociálních službách

Zákon č. 108/2006Sb.¹ ve znění pozdějších novelizací upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči. Dále upravuje podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a také předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách. Zákon rovněž také upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při nemoci v hmotné nouzi.

Základní zásadou je nárok každé osoby na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení. Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob a

¹ <http://www.atre.cz/zakony/page0048.htm>

musí vycházet z individuálně určených potřeb osob. Pomoc musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti. Měla by taky motivovat k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace a posilovat jejich sociální začleňování. Zákon také uvádí, že sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osoby.

Cílovou skupinou sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností jsou osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností¹. S tímto souvisí zákon č. 111/2006Sb.², a ten v § 2 odst. 6 specifikuje osobu v hmotné nouzi, pokud ta v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší.

Definice některých základních pojmů a služeb zákona:

- **Sociální služba** – činnost nebo soubor činností podle zákona č. 108/2006Sb. zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení
- **Nepříznivá sociální situace** – oslabení nebo ztráta schopností z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením
- **Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav** – stav, který podle poznatků lékařské vědy trvá nebo má trvat déle než 1 rok, a který omezuje funkční schopnosti nutné pro zvládnutí základních životních potřeb
- **Sociální vyloučení** – vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnosti se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace
- **Sociální začleňování** – proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitosti a možností, které jim

¹ Mgr. JANEBOVÁ, R., PhDr. FRANTA, M., *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*, 2010, Ostrava, s. 8

² http://projekty.osu.cz/metakor/dok/zakon-111_2006.pdf

napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný

- **Zdravotní postižení** – tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby

Některým z oprávněných je:

- osoba, které má na území ČR hlášený trvalý pobyt
- osoba, které byl udělen azyl
- osoba, cizinec bez trvalého pobytu v ČR, jehož práva zaručuje mezinárodní smlouva
- osoba, občan členského státu EU, pokud je hlášena na území ČR k pobytu po dobu delší než 3 měsíce

Sociální služby zahrnují:

- sociální poradenství
 - základní sociální poradenství
 - odborné sociální poradenství
- služby sociální péče
- služby sociální prevence

Formy poskytování sociálních služeb

- pobytové - služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb
- ambulantní - služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování
- terénní - služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí

Zařízení sociálních služeb

- centra denních služeb
- denní stacionáře
- týdenní stacionáře
- domovy pro osoby se zdravotním postižením
- domovy pro seniory
- domovy se zvláštním režimem

- chráněné bydlení
- azylové domy
- domy na půl cesty
- zařízení pro krizovou pomoc
- nízkoprahová denní centra
- nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
- noclehárny
- terapeutické komunity
- sociální poradny
- sociálně terapeutické dílny
- centra sociálně rehabilitačních služeb
- pracoviště rané péče
- intervenční centra
- zařízení následné péče

Základními činnostmi při poskytování sociálních služeb jsou:

- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- poskytnutí ubytování, popřípadě přenocování
- pomoc při zajištění chodu domácnosti
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- sociální poradenství
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- telefonická krizová pomoc
- nácvik dovedností pro zvládnání o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění
- podpora vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností

Služby sociální prevence, které se přímo dotýkají bezdomovectví:

Azylové domy

- poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení a služby obsahují tyto základní činnosti:
 - poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
 - poskytnutí ubytování
 - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Domy na půl cesty

- poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Služby obsahují tyto základní činnosti:
 - poskytnutí ubytování
 - zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
 - sociálně terapeutické činnosti
 - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí

Kontaktní centra

- nízkoprahová zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Cílem služby je snižování sociálních a zdravotních rizik spojených se zneužíváním návykových látek. Základními činnostmi této služby je:
 - sociálně terapeutická činnost
 - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
 - poskytnutí podmínek pro osobní hygienu

Krizová pomoc

- krizovou pomoc můžeme rozdělit na:

- terénní
- ambulantní
- pobytovou

Krizová pomoc je služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou sociální situaci vlastními silami. Služba obsahuje:

- poskytnutí ubytování
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Nízkoprahová denní centra

- poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší. Základní činností centra je:

- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí

Noclehárny

- poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu
- poskytnutí přenocování

Služby následné péče

- ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám s chronickým duševním onemocněním a osobám na návykových látkách, které absolvovaly lůžkovou péči ve zdravotnickém zařízení, absolvovaly ambulantní léčbu nebo se jí podrobují, nebo osobám, které abstinují. Základní činností služby následné péče je:

- sociálně terapeutické činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Služba poskytovaná formou pobytových služeb v zařízeních následné péče obsahuje vedle základních činností také:

- poskytnutí ubytování
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy

Terénní programy

- terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně a obsahuje tyto činnosti:

- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Kapitola II

3. Bezdomovectví na území hl. m. Prahy

V této kapitole nejprve nastíním situaci v Praze, jak ji vnímám já ze svého pohledu a následně se zaměřím na některé státní i nestátní organizace, které poskytují pomoc osobám bez domova.

3.1 Situace v Praze a její specifika

O situaci v Praze jsem se již zmínil na začátku své práce. Praha z mého pohledu je ideálním městem pro výskyt takovýchto osob. Je to dáno tím, že Praha je hlavní město České republiky, na jejímž území je dostatek míst, kde se tyto osoby vyskytují a různým způsobem mohou uspokojovat své potřeby. Může se jednat jak o stále často se vyskytující např. žebrání (což mimo jiné vyhláška Hl. m. Prahy č. 8/2008Sb. upravuje), ale také shromažďování se na místech, kde se hojně vyskytující cizinci a tito bývají k těmto osobám vstřícní v tom, že při pohledu na tyto osoby je obdarují finanční hotovostí (bohužel již nevidí, k čemu je tato pomoc využita a tím je často nákup alkoholických nápojů). Můžeme samozřejmě konstatovat, že tyto osoby nebývají dobrou vizitkou Prahy. Když bychom zde zmínili některá místa, tak je to například park před budovou Hlavního nádraží. Tato budova prošla v minulých měsících částečnou rekonstrukcí a musím říci, že doznala značných změn. Jak v parku před budovou, tak i uvnitř se hojně nacházely osoby bez přístřeší. V současné době z budovy byly částečně vytlačeny, k čemuž přispívá i uzavření budovy v nočních hodinách, ale bohužel v parku se situace nezměnila. Pokud bych já byl cizinec a první pohled po příjezdu do Prahy by se mi naskytl výše popsaný, tak bych z něj neměl příjemný dojem. Dalšími místy, která můžeme zmínit, je např. ulice Národní, Jungmannovo náměstí, Václavské náměstí, prostor kolem obchodních center na Smíchově, metro Palmovka a přilehlé autobusové nádraží, prostory podchodů u stanic metra, Vítězné náměstí a přilehlý park, Náměstí republiky, Letenské náměstí a také často přímo u obchodních center po Praze. V historickém centru Prahy se s těmito osobami můžeme setkat např. přímo v Pařížské ulici, na Staroměstském náměstí u pomníku Jana Husa, v Karlově ulici, na Malém náměstí, v Celetné ulici, v ulici Na Příkopě a na mnoho dalších frekventovaných místech.

Při své profesi se setkávám s osobami, které mají trvalý pobyt na území hl.m.Prahy, ale často to jsou i osoby z dalších krajů a to např. Středočeského, Moravskoslezského a

Ústeckého kraje. Tyto osoby do Prahy přicházejí také proto, že na území hlavního města jsou soustředěny instituce, které mají v popisu práce pomoc takto postiženým osobám a právě v Praze je jejich, dle mého názoru, nejsnazší dostupnost.

3.2 Instituce poskytující pomoc

Tuto kapitolu své bakalářské práce jsem zaměřil na přiblížení činnosti organizací, ať už státních či nestátních, jejichž hlavním cílem je pomoc osobám bez domova, řešení jejich problémů a také pomoci jak materiální, tak i psychologické či právní.

Centrum sociálních služeb Praha

O této organizaci jsem se poprvé dozvěděl, když se mi do ruky dostala jejich pomůcka z roku 2010 s názvem „V Praze doma bez domova“.¹ Tato pomůcka nabízí praktické informace např. ohledně dokladů, zdravotní péče a pojištění, důchodu a dávek pomoci v hmotné nouzi. Dále nabízí pomoc při hledání zaměstnání, nabízí kontakty na odbory evidence obyvatel a osobních dokladů, kurátorů a soudů. Obsahuje také adresy a kontakty na organizace zabývající se pomocí v krizi a bezplatným poradenstvím a seznam nízkoprahových denních center, dále také nabídku ubytoven a dále seznam míst, které poskytují jídlo, oblečení a možnosti vykonání osobní hygieny. V neposlední řadě nabízí pomoc pro osoby se specifickými problémy, mezi které patří např. hráči, mladí, závislí na alkoholu apod.

Centrum sociálních služeb Praha² je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy zastřešující řadu odborných pracovišť poskytujících různé typy služeb lidem, které se ocitli v tíživé životní nebo sociální situaci. Této široce definované cílové skupině Centrum sociálních služeb Praha nabízí sociální, terapeutické a zdravotnické služby, psychologické i právní poradenství, přechodné ubytování nebo základní informační servis. Služby Centra sociálních služeb Praha nejsou využívány pouze obyvateli hlavního města, ale také jsou poskytovány v mnoha případech osobám prakticky z celé České republiky a také cizincům.

Vedle shora uvedených činností, které tvoří hlavní část činnosti organizace, se Centrum sociálních služeb Praha podílí také na přípravných krocích k formování sociální politiky a sociálních priorit hlavního města Prahy, na vytváření metodických a koncepčních materiálů pro činnost hlavního města v sociální oblasti a na odborném

¹ Centrum sociálních služeb, redakčně připravilo Informační a poradenské centrum Kontakt, vydání páté

² www.csspraha.cz

vzdělávání pracovníků sociální sféry. V řadě svých aktivit Centrum sociálních služeb Praha spolupracuje s různými státními a neziskovými organizacemi.

Mezi činnosti Centra sociálních služeb Praha patří např.:

- Terénní programy – terénní sociální práce – jsou zaměřeny na vyhledávání potencionálních uživatelů v jejich přirozeném prostředí. Toto umožňuje kontakt s osobami, které sami nevyhledávají nebo odmítají nabízenou pomoc a zároveň je umožněna sociální práce s celou skupinou nebo komunitou, což může napomoci k důkladnějšímu řešení problémů v dané lokalitě.

Sociální služba terénních programů je v rámci Centra sociálních služeb Praha směřována dvěma směry:

- Terénní programy zaměřené na sociální poradenství a hygienicko-ošetrovatelskou činnost, základní ošetření středním zdravotnickým personálem v rozsahu jejich zákonných možností, předcházení infekčním onemocněním a jejich šíření mezi komunitou osob bez přístřeší, snižování rizik infekční nákazy běžné populace, informování cílové skupiny o rizicích spojených se současným způsobem života a snižování těchto rizik, distribuce základního volně prodejného zdravotnického materiálu a případně potřebných volně prodejných léků.

- Terénní programy zaměřené na monitorování osob bez přístřeší žijících na území hlavního města Prahy, na monitorování jejich pobytu, migrace, sociálních problémů, na poskytování základního i odborného sociálního poradenství, mezi které patří např. informace k řešení nepříznivé sociální situace, informace o možnostech a nabídce sociálních služeb, informace o základních právech a povinnostech. Dále také zprostředkování kontaktu se sociálním prostředím, sociálně terapeutickou činnost, pomoci při uplatňování práv a obstarávání si osobních záležitostí.

Oba výše uvedené terénní programy spolu úzce spolupracují, vzájemně se dle potřeby prolínají a jsou společně řízeny a koordinovány. Terénní programy se řídí obecnými základními principy terénní sociální práce, jako je dodržování práv uživatelů, práce v přirozeném prostředí, nízkoprahovost, návaznost služeb apod. Hlavní cílovou skupinou pro poskytování služeb terénních programů jsou osoby bez přístřeší žijící na území hlavního města Prahy. S touto skupinou dále úzce souvisí, a i na ně se zaměřuje uvedená sociální služba, osoby obecně ohrožené sociální okluzí, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, mladí dospělí ve věku 18-26 let ohrožení společensky

nežádoucími jevy, osoby vedoucí rizikových způsobů života nebo osoby tímto způsobem života ohroženy a osoby v krizi. Všechny tyto cílové skupiny jsou spolu neoddělitelně provázané a terénní programy nelze tedy zaměřit pouze a jednoznačně jen na osoby bez přístřeší.

Dalším z pracovišť, které zajišťuje Centrum sociálních služeb Praha je Krizové centrum RIAPS (Regionální Institut Akutních Psychosociálních Služeb). To bylo založeno v roce 1991 v návaznosti na události konce roku 1989 a od té doby jeho působišťem je hlavní město Praha. Důvodem pro vznik RIAPSu byla potřeba zajistit okamžitou psychosociální intervenci pro obyvatele hlavního města bez nutnosti stigmatizace a předejít tak zbytečné psychiatrizaci a hospitalizaci v léčebném zařízení. Celý koncept krizového centra vycházel ze zkušeností ze zahraničí, kde podobná centra již tou dobou fungovala.

Cílovou skupinou jsou lidé, kteří se ocitnou v životní situaci jako jsou osobní, vývojová, vztahová, pracovní nebo sociální krize.

Krizové centrum RIAPS je zdravotnické zařízení, které poskytuje komplexní péči o člověka v náročných životních situacích, které ohrožují jeho psychické zdraví. Spojuje psychology, psychiatry, zdravotní sestry – terapeutky a sociální pracovníci do jednoho týmu, který pomáhá klientům při aktivním řešení jejich problémů. Používané metody jsou především krizová intervence, individuální a skupinová psychoterapie, relaxační techniky a jiná práce s tělem, farmakoterapie a sociální poradenství.

Jako doplňkové služby RIAPSu je možné zmínit krátkodobou hospitalizaci na lůžkovém oddělení k překonání krizového období a také krátkodobé provázení klienta v rámci denního stacionáře.

Pro osoby bez přístřeší byla zřízena také noclehárna – loď Hermes. Tato loď, která kotví na Vltavě u Štefánikova mostu na Praze 7, byla postavena v roce 1962 jako plavidlo určené pro přepravu nákladů a zboží. Již od svého spuštění na vodu nesla loď název Hermes dle boha Herma, který byl synem boha Dia a Maii. Hermes byl bohem cest a poutníků, ale zároveň i zlodějí a řečníků. Na konci roku 2006 byla loď přestavěna na ubytovací zařízení, kdy toto bylo financováno Magistrátem hlavního města Prahy. Přestavba byla koncipována s cílem využívání plavidla jako noclehárna pro osoby bez přístřeší a proto již od počátku splňovala veškeré potřebné stavební i provozní náležitosti k tomuto účelu. Otevření proběhlo dne 1. 2. 2007.

Noclehárna pro osoby bez přístřeší na lodi Hermes je od svého počátku mezi potencionální klientelou jednou z nejvyhledávanějších sociálních služeb svého druhu

v hlavním městě Praze. Toto je dáno jak kvalitou i šíří nabízených služeb, ale také vysokým počtem nabízených lůžek. Přímo na lodi je poskytováno sociálně právní poradenství, právní poradenství, psychologické poradenství a zdravotní ošetřovna. Klienti mají také možnost využívat návazné služby, jež jsou poskytovány Centrem sociálních služeb Praha.

Na lodi Hermes mohou přespávat jak muži, tak i ženy v sociální a bytové nouzi, kteří splní následující požadavky:

- Plnoletost
- Platný doklad totožnosti
- Střízlivý stav
- Zdravotní soběstačnost
- Sociální potřebnost

Noclehárna na lodi Hermes je v provozu každou noc, tj. pondělí až neděle, celoročně. Provozní doba je od 19:00hod do 07:00hod, klienti musí přijít na loď v době od 19:30hod do 20:30hod a případný pozdější příchod je třeba předem domluvit s personálem lodi. Ráno je budíček v době 06:00hod až 06:30hod a po tomto jej musí všichni klienti opustit. Na lodi se platí poplatek 20,--Kč za noc a vybírá se každý večer při vstupu na loď.

Z osobních zkušeností s klienty lodi Hermes se mohu domnívat, že se jedná o „lepší“ osoby bez přístřeší, kteří mají zájem o změnu své životní situace, např. se starají o svůj vzhled, osobní hygienu a ošacení. Také vzhledem k pravidlům na lodi tyto osoby střídměji požívají alkoholické nápoje.

Azylový dům Skloněná

Azylový dům poskytuje služby v souladu se zákonem č. 108/2006Sb. O sociálních službách dle § 57 jako azylový dům pro muže, kde je k dispozici 45 lůžek v jednolůžkových a dvoulůžkových pokojích. Cílem a posláním azylového domu je poskytnutí dočasného ubytování – zázemí mužům, kteří se ocitli v nepříznivé sociální nebo životní situaci spojené se ztrátou bydlení, jsou ohroženi sociálním vyloučením a chtějí svou situaci řešit. Sociální služba vychází z individuálních potřeb klientů, motivuje je k tomu, aby aktivně řešili svou nepříznivou sociální situaci. Poskytovaná sociální služba nabízí klientům takovou podporu, která v maximální možné míře zachovává a rozvíjí schopnost klienta a snižuje jeho závislost na poskytované službě.

Jako příklad lze uvést podporu při hledání zaměstnání nebo ubytování, komunikace s úřady a jinými institucemi.

Službami azylového domu je např. ubytování na dobu určitou na základě uzavření Smlouvy o poskytnutí sociální služby (standardní doba ubytování je 1 měsíc, tuto dobu, lze však po každém měsíci prodloužit, a to obvykle na 3 měsíce za předpokladu, že klient aktivně řeší svou nepříznivou sociální situaci a dodržuje Ubytovací řád azylového domu), dále možnost využití zdravotní ošetrovny, využití odborné psychologické intervence, zprostředkování právního poradenství a další služby odborných pracovišť Centra sociálních služeb Praha, případně jiných státních či neziskových organizací na území hlavního města Prahy. V azylovém domě jsou vytvořeny podmínky pro přípravu vlastní stravy ve společných kuchyňkách, vytvořeny podmínky pro osobní hygienu a pro úklid ubytovacích jednotek a také samozřejmě pravidelná výměna ložního prádla. V azylovém domě lze také využívat za poplatek automatické pračky, sušáku na prádlo, žehličky a také sledovat ve společných místnostech televizi.

V azylovém domě jsou ubytováni muži starší 18-ti let, jsou občany EU (přednostně občané ČR), svoji totožnost prokážou platným dokladem, trvalý pobyt mají přednostně na území hl. m. Prahy, případně v ČR a přicházejí na základě doporučení sociálního pracovníka, kurátora nebo organizace, s níž spolupracují na řešení své nepříznivé sociální nebo životní situace. Zdravotně tyto osoby nesmějí být závislé na pomoci jiné osoby, netrpět infekčním onemocněním, což na vyžádání dokladují lékařskou zprávou a netrpět duševním onemocněním či psychickou poruchou, která by si žádala hospitalizaci ve zdravotním zařízení. Tyto osoby musejí být také schopni při uzavření Smlouvy o poskytnutí sociálních služeb složit vratnou zálohu ve výši 200,--Kč a současně předem uhradit prvních pět nocí pobytu částku 300,--Kč a budou schopni v budoucnu řádně hradit poplatky za ubytování.

Ceník služeb je tvořen vratnou kaucí ve výši 200,--Kč, 80,--Kč se platí za noc v jednolůžkovém pokoji, noc v dvou lůžkové pokoji vyjde na 60,--Kč, použití automatické pračky stojí 20,--Kč za jedno praní a v ceně není zahrnut prací prostředek.

Azylový dům Šromova

Azylový dům byl nově registrován v lednu 2010 a poskytuje pobytovou službu, která vytváří systém pomoci osobám v dlouhodobě nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Cílem služby je pomoc klientovi se maximálně zapojit s ohledem na jeho nepříznivou sociální situaci do ekonomického, sociálního i kulturního života

společnosti a podpořit ho v takovém stylu života, který je ve společnosti považován za běžný. Kapacita azylového domu je 100 uživatelů, ubytovací jednotky jsou 1KK pro maximálně 2 osoby a 2KK maximálně pro 4 osoby.

Pobyt v azylovém domě je určen mužům, ženám, párům, rodinám s dětmi i samoživitelům s dětmi v dlouhodobě nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, kteří dále splňují tyto požadavky:

- Občanství ČR s platným dokladem
- Schopnost platit za službu
- Zdravotní soběstačnost
- Předchozí pobyt v jiném azylovém domě potvrzený danou organizací (ukončeno bez dluhu)
- Odevzdaná správně vyplněná žádost se všemi příslušnými přílohami

Na základě písemné smlouvy azylový dům poskytuje služby na dobu určitou v maximální délce 12 měsíců, jako je sociální poradenství, pomoc při prosazování práv a oprávnění zájmů uživatele, pomoc při obstarávání některých osobních záležitostí. Uživatel má přiděleno lůžko a úložné prostory, celá rodina má přidělenou jednu ubytovací jednotku pro sebe, případně se jednotlivci o ni dělí. Klientům je umožněna příprava vlastní stravy, kdy každá ubytovací jednotka disponuje vlastním kuchyňským koutem a vlastním sociálním zařízením a koupelnou.

Klient azylového centra platí pouze za ubytování, ne za odbornou pomoc. Při podpisu smlouvy je ze strany klienta hrazena vratná kauce ve výši 500,--Kč na osobu a poplatek za ubytování za aktuální měsíc. Ten činí pro rodinu 70,--Kč na dospělého za den a 40,--Kč na dítě za jeden den, pro jednotlivce je stanovena částka 100,--Kč na den. Za užití automatické pračky bez pracího prostředku je stanovena částka 15,--Kč za jedno praní.

Armáda spásy

„Srdce Bohu, ruce lidem“ – tato slova vystihují podstatu polo – armádní soustavy Armády spásy.¹ Je tu pro ty, kteří potřebují pomoc a ocitli se bez střechy nad hlavou, stejně jako pro osamělé a hledající. V roce 1919 byla Armáda spásy pozvána T.G.Masarykem do Československé republiky a zde setrvala až do roku 1950, kdy byla tehdejším režimem násilně ukončena činnost. V roce 1990 byla Armáda spásy přizvána k obnovení v ČSFR tehdejším prezidentem Václavem Havlem. Založení sahá do roku 1965, kdy ji založil kazatel Wiliam Booth. V současné době je pomoc ze strany Armády spásy dostupná na území hlavního města Prahy, Brna, Ostravy, Havířova, Krnova, Opavy, Karlových Varů, Šumperka a Přerova.

V současné době lze činnost Armády spásy v Praze rozdělit na:

- Komunitní centrum Praha 3
- Komunitní centrum a sbor Praha 5
- Centrum sociálních služeb B. Bureše
- Vězeňská péče

Azylový dům

Azylový dům se nachází v Praze – Holešovicích, Tusarova ulice a byl otevřen v roce 1992. Jeho celková kapacita je 108 lůžek, 80 lůžek je určeno mužům, 28 lůžek obsazují ženy. Dům zajišťuje ubytování lidem bez domova a podporu při začleňování zpět do společnosti. Cílem azylového domu je obnova samostatných a pracovních návyků uživatele. Také se snaží pomoci při řešení problémů, které jsou příčinou příchodu do azylového domu. Sociální pracovníci se snaží být oporou při obnovování kontaktů s rodinou, při problémech se zaměstnáním, ubytováním a i při kontaktu s úřady a úřady sociální správy. V azylovém domě mají možnost zakoupit si stravu či přípravu vlastního jídla.

Noclehárna

Noclehárna slouží lidem bez domova, kteří chtějí přečkat noc v teple. Je zde k dispozici sprcha základní strava k večeři a snídani. V případě zájmu klienta je možné využití dalších sociálních služeb Armády spásy, případně navázání spolupráce, která povede k obnovení samostatnosti a pracovních návyků a začlenění zpět do společnosti.

¹ www.armadaspasy.cz

Nízkoprahové denní centrum

Cílem nízkoprahového denního centra je poskytnutí denního zázemí osobám bez domova, navázání kontaktu a nabídnutí pomoci v nepříznivé životní situaci. Centrum má ve své nabídce základní stravu, hygienické potřeby – osprchování se, vyprání svého šatstva a sociální poradenství. Je zde také zdravotní sestra, která v případě potřeby zajišťuje zdravotní péči. Součástí nízkoprahového denního centra je terénní program, při kterém pracovníci aktivně vyhledávají osoby bez domova a nabízejí jim služby Armády spásy. Z jejich strany také dochází k monitorování zájmových objektů, s potencionálními klienty udržují kontakt a postupně navazují spolupráci, která je následně rozvíjena v dalších službách Armády spásy.

Sociální rehabilitace

Sociální rehabilitace má podporovat získání pracovních návyků a pomáhání k návratu do práce. Hlavním cílem je pomoc osobám v těžké sociální situaci se začleněním zpět do společnosti a tady i do práce. Sociální rehabilitace je zaměřena na poradenství při volbě zaměstnání, na teoretickou a praktickou přípravu. Smyslem je osamostatnění klientů, jejich nezávislost na sociálních službách a úplná sociální integrace.

Ze svého pohledu a osobních zkušeností z místa pobočky Armády spásy na Praze7 musím konstatovat, že v místě dochází ke značné kumulaci těchto osob. Bohužel zde požívají alkoholické nápoje, dochází mezi nimi často ke slovním napadáním, které často přecházejí i ve fyzické napadení. Několikrát jsme zde zakročovali i u napadení personálu Armády spásy, často právě ze strany klient, kteří jsou pod vlivem alkoholu. I v době uzavření pobočky zde klienti posedávají na chodnících či v přilehlých parcích a často je k vidění, jak požívají alkoholické nápoje, obtěžují kolemjdoucí svým hlučným povykáním či požadováním po kolemjdoucích nějaké drobné finanční prostředky.

Diakonie

Diakonie¹ Českobratrské církve evangelické patří do seznamu organizací, které poskytují sociální služby na území České republiky a řadí na druhé místo mezi neziskovými organizacemi. Celorepublikově poskytuje sociálně zdravotní, vzdělávací a pastorační služby. Kromě jiného pomoc Diakonie nabízí rodinám s dětmi s postižením, provozuje nízkoprahové domy, azylové domy, chráněné dílny a také např. i hospice.

Posláním Diakonie ČCE je organizování, zajišťování a poskytování ve svých zařízeních jak zdravotní, sociální, pedagogickou, tak i např. i pastorační péči pro lidi, kteří se v důsledku nemoci, osamocení, ohrožení, zdravotního postižení anebo věku dostali do životní situace, kterou nejsou samo schopny řešit. Péče a podpora Diakonie ČCE je v jejich zařízeních vedena k tomu, aby klienti v co největší míře byli začleněni do běžného života a ten žili běžným a důstojným způsobem.

Diakonie ČCE chápe poskytování těchto služeb jako projev křesťanské víry, lásky a naděje, kdy jde o snahu s Boží pomocí podat pomocnou ruku lidem, kteří jsou z nejrůznějších důvodů v nouzi.

Zmínit zde musíme především:

- **Azylové domy** – služba nabízející pro lidi v nepříznivé sociální situaci, které je spojena se ztrátou bydlení. Služba je poskytována na dobu nezbytně nutnou, v tomto případě tedy doba určitá, která vychází z potřeby klienta a možností zařízení. Cílové skupiny jsou v azylových domech odděleně, tedy: muži, ženy, ženy s dětmi, muži s dětmi. Základní činností služby v azylovém domě je poskytnutí stravy, případně pomoc při jejím zajištění, poskytnutí ubytování, ale také pomoc při hledání nového bydlení a zaměstnání, pomoc při uplatňování práv klientů, orientace v sociálních dávkách a pomoc při jednání s úřady při obstarávání si nových dokladů. Mezi neocenitelnou pomoc patří i zprostředkování kontaktu s rodinou.

- **Domy na půl cesty** – v těchto zařízeních poskytuje Diakonie ČCE možnost pobytu a služeb s tím spojených mladým lidem ve věku do 26 let, kteří byli propuštěni např. z výkonu trestu, ochranné nebo ústavní výchovy či ochranné léčby. Ze strany klientů dochází k využívání těchto služeb po dobu několika měsíců až let. Klienti mají obvykle samostatné pokoje a např. stravu se snaží si připravovat samostatně. Chodí pravidelně do zaměstnání, případně práci hledají. Další službou, která patří do základních činností azylového domu, je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při

¹ www.diakonie.cz

uplatňování práv a zájmů klientů a pomoc při zařizování osobních záležitostí. Je zde také nabízena terapeutické činnosti. V životě klientů má být dům na půli jakýmsi přechodným místem pro návrat k samostatnému a plnohodnotnému životu.

Naděje

Vznik Naděje¹ a její rozvoj je spojen s osobností Vlastimily Hradecké. Ta svým úsilím a vytrvalostí realizovala vizi, která nesla jméno Naděje. Sama těžce zdravotně postižená se vcítila a dokázala naslouchat sociálně vyloučeným osobám a chápala potřeby lidí, kteří se dostali na okraj společnosti. Naděje vznikla spontánně, bez předchozího plánování. První období, od srpna 1990 do dubna 1991, bylo zajišťováno pouze dobrovolnou prací nejprve v Praze při první pomoci, později v uprchlických táborech v Jablonečku u Mimoně a v Bělé pod Bezdězem, následně opět v Praze, kde se připravovala vlastní střediska. Organizace jako spolek je založena podle zákona č. 83/1990Sb. o sdružování občanů a je registrována dne 21. 8. 1990 u Ministerstva vnitra pod číslem VSP/1-2274/90-R. V současné době působí organizace na celém území České republiky a její činnost se od pomoci uprchlíkům rozšířila až k pomoci lidem bez domova, dále k pomoci starým a opuštěným osobám, a také k handicapovaným dětem a mládeži, až po pomoc např. propuštěným vězňům. Posláním organizace je praktické uplatňování evangelia v životě a jeho šíření. Za cíl si Naděje určila vybudování a provozování sítě služeb na křesťanských principech, které budou sloužit lidem v nouzi. Ve svých zařízeních i mimo ně poskytuje Naděje např. pomoc duchovní, morální, poradenskou a osvětovou, lékařskou a zdravotní, hygienickou, ubytovací a stravovací, hmotnou, právní a sociální.

Naděje má zavedeny různé sociální programy, které jsou zaměřeny adresně. Každý ze sociálních programů je koncipován komplementárně a je doplňován a upřesňován dle vývoje a potřeb ve společnosti a dle schopností a možností organizace. Konkrétní služby jsou v rámci jednotlivých programů přizpůsobovány specifickým potřebám cílových skupin a najdeme v nich rozdíly, např. dle místa pobočky. U některých programů dochází k jejich prolínání se. Přístup ke klientům se snaží mít Naděje individuální a pomoc musí být vždy adresná. V každém klientovi se snaží Naděje vidět lidskou bytost, Boží stvoření, kterému náleží zachování lidské důstojnosti.

¹ www.nadeje.cz

Integrační program

V případě Integračního programu, který již od vzniku Naděje, má tento působit na široký okruh lidí, kteří se nacházejí v nepříznivých životních situacích. Jedná se nejen o lidi bez domova přežívající dlouhodobě na ulici, ale také o mladé dospělé, kteří ztratili zázemí, o seniory, kteří se náhle ocitli bez bydlení a také o osoby bezdomovectvím přímo či nepřímo ohrožení Součástí programu jsou terénní, ambulantní a pobytové služby. Ty na sebe navazují a případně i doplňují dle individuálních potřeb uživatelů.

Cílem Integračního programu je pomoc osobě, která chce svoji situaci změnit, při jeho začlenění a úspěšném zapojení zpět do společnosti. Dalším cílem je podpora osob, které jsou sociálním vyloučením bezprostředně ohroženi. Prvotním důvodem ke vzniku Integračního programu byla pomoc uprchlíkům, postupem času se jeho cíl upravil a v dnešní době se také orientuje např. na mladé lidi opouštějící dětské domovy či osoby ohrožené závislostmi.

Integrační program je komplexem služeb, který je koncipován jako vícestupňový. Jeho nultý stupeň je tvořen nízkoprahovými denními centry se streetworkem a nízkoprahovými noclehárnami. Dalším stupněm jsou azylová ubytování a v malé míře podporované bydlení. Tomuto žádoucímu podporovanému bydlení, které by umožňovalo integraci, brání malý počet sociálních bytů k tomuto účelu zapotřebí.

Služby poskytované podle metodiky se snaží být adresné a reflektují potřeby klientů. Střediska integračního programu jsou zapojena do rozsáhlejších specializovaných projektů a také zpracovávají anonymně data o klientech, kdy výsledky statistických přehledů jsou dále poskytována veřejné zprávě.

Součástí programu jsou:

- Terénní služby: terénní programy (streetwork, mobilní terénní práce)
- Ambulantní služby: nízkoprahová denní centra, noclehárny
- Pobytové služby: azylové domy
- Posílení zaměstnanosti: job klub, vytváření pracovních příležitostí (veřejně prospěšné práce, veřejná služba, obecně prospěšné práce)
- Zdravotní péče: ordinace praktického lékaře v Praze
- Duchovenská a pastorační péče
- Krizové služby: zejména zimní úkryty a noclehárny, potravinová pomoc
- Doplňkové služby: sociální jídelna, šatník.

Za zmínku také stojí zvláštní zaměření programu, kdy je směřován na podporu rodin a jednotlivců ve vyloučených lokalitách. Součástí jsou ambulantní i terénní služby v domácnostech ohrožených lidí, zejména v sociálních bytech, v městských ubytovnách a tzv. holobytech pro dlužníky nájemného.

Součástí programu jsou:

- Terénní služby: terénní programy (streetwork, sociální intervence v bytech) a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Ambulantní služby: nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, různé typy klubů pro děti a mládež
- Potravinová pomoc
- Duchovenská a pastorační péče
- Přednášková a osvětová činnost, psychologické poradenství, protidluhové poradenství.

Misijní program

Další službou, z mého pohledu nedocenenou, je misijní program. Tento vychází z přesvědčení, že k charitativní pomoci a sociální službě je potřeba přidat i pomoc duchovní. Křesťanská pastorační péče a misijní služba je součástí práce ve všech pobočkách. V místech svého působení Naděje udržuje úzké vztahy s místními církvemi. Misii nechápe Naděje jako násilné vnucování idejí, ale zvěstování radostné zprávy o Bohu a Ježíši Kristu. Toto zvěstování jde ruku v ruce s úsilím o pomoc potřebným lidem v jejich tělesných a materiálních potřebách. Za zmínku stojí např. i to, že na počátku Naděje bylo v uprchlických táborech rozdáno několik tisíc Evangelíí, stovky Nových zákonů a celých Biblí a také jiné křesťanské literatury jak v jazyce českém a slovenském, tak i v ruštině, bulharštině, angličtině, ukrajinštině, albánštině a dalších jazycích.

Od počátku Naděje se konají pravidelná bohoslužebná shromáždění, kdy každou neděli v Praze se ve středisku pro bezdomovce scházejí lidé, kteří mají o tuto formu pomoci zájem. Pravidelné pobožnosti se konají v Domech pokojného stáří, kdy kromě pravidelných bohoslužeb je nabízena i doprava do místního kostela. Staré, postižené a opuštěné lidi navštěvují na jejich přání duchovní pastýři podle jejich konfese.

Misijní práce ve střediscích pro děti a mládež si klade za cíl prevenci sociálně patologických jevů. Nejen kazatelé, ale i mnozí ze spolupracovníků Naděje se snaží

v každodenních rozhovorech s klienty vyprávět způsobem přiměřených jejich schopnostem o lásce Ježíše Krista ke všem lidem.

Dílčí závěr

V současné době, kdy klima ve společnosti dle mého názoru není příliš nakloněno sociální pomoci, je třeba ocenit organizace, které si daly za cíl pomoci lidem v jejich tíživé situaci a tedy i pomoci lidem, kteří jsou bez domova a bez střechy nad hlavou. Z osobní zkušenosti vím, že je to mnohdy poslední šance pro tyto lidi, jak se pokusit o návrat do života a s tím jim právě tyto organizace, nadace a sociální centra pomáhají a jsou kolikrát jejich tzv. „startovací čarou“. Samozřejmě, že cíl je daleko a mnohdy jej tyto osoby bohužel ani nespátří.

Kapitola III

4. Cíl průzkumu

Při svém průzkumu jsem se osobně setkal s lidmi, kteří žijí na ulici a je u nich předpoklad využití výše zmíněných institucí. Cílem bylo potvrzení poznatků, které jsem zjistil v teoretické části. Na osoby, se kterými jsem se setkal v jejich prostředí, tj. přímo tzv. „na ulici“, jsem měl předem připravené otázky, ve kterých jsem se zaměřil na jejich dosavadní život, příčiny toho, proč se dostali do současné situace a zda ve své situaci využívají státní a nestátní organizace, které jim mají pomoci v jejich tíživé situaci.

K získaným teoretickým poznatkům jsem si stanovil dvě pracovní hypotézy, které po šetření a na základě získaných dat lze vyvrátit či potvrdit. Jednalo se o to, zda:

1. Narození do neúplné rodiny, či rozvod v dětství se podílí významně na vzniku bezdomovectví.
2. Bezdomovci vnímají pozitivně pomoc jim poskytovanou.

4.1 Zdůvodnění výzkumného záměru

Průzkum, který jsem uskutečnil, byl výběrem záměrným a ze strany dotazovaných osob byl nutný souhlas. Cílovou skupinou byly osoby bez domova, kterým jsem samozřejmě zaručil anonymitu. K setkání s nimi docházelo průběžně během týdne a to v místech, která vzhledem ke své profesi a tomu, že v Praze pracuji, znám velmi dobře a prostředí pro tyto osoby bylo tzv. „domácí“.

Průběh rozhovoru s osobami jsem si zapisoval v poznámkách. Šlo o osoby, se kterými jsem přišel do kontaktu při výkonu svého povolání. Neměl jsem s nimi žádný profesní konflikt a z jejich strany jsem vůči mé osobě nevnímal negativní postoj. Naopak bych řekl, že jsem byl vnímán jako policista, který je bere jako lidi bez domova, ale nezneužívá jejich situace a při kontrolách těchto osob se chová korektně. Z rozhovorů jsem měl pocit, že tyto osoby nemají jakýkoli problém se mnou otevřeně hovořit o svém životě, problémech a taky se svěřit se svými představami o své další budoucnosti.

4.2 Průzkumná metoda – polostrukturovaný rozhovor

Pro získání dat jsem volil metodu neformálního rozhovoru, který jsem se snažil směřovat na daný problém, tedy na možná hlediska vzniku tíživé situace bezdomovectví a na jeho možné řešení. Část otázek jsem si předem připravil, další otázky vyplynuly přímo při rozhovoru s dotyčnou osobou. Připravené otázky se týkaly dětství, prostředí, v němž vyrůstali, školy, zaměstnání, partnera, dětí, původního bydlení, důvodu jeho ztráty a rekapitulace svého dosavadního života. Dále jsem v otázkách zjišťoval, jakou mají představu o budoucnosti a řešení své současné situace. Samozřejmostí byla otázka, zda ve své situaci osoba využila nabízené pomoci ze strany organizací k tomu určených, případně jaké s nimi má zkušenosti a zda jí pomoc přijde dostačující. Rozhovory jsem následně převedl do případových studií.

4.3 Případové studie

Případová studie č. 1 – pan Jaromír

Osobní údaje:

Věk: 36

Rodinný stav: rozvedený

Dosažené nejvyšší vzdělání: střední odborné učiliště – obor kovář

Rodina: matka – žije, v kontaktu dvakrát do roka, otec – žije, nestýkají se, sourozence nemá, v současné době má přítelkyni, z minulých vztahů čtyři děti

Délka bezdomovectví: 3 roky

Popis osoby a jeho dosavadní život:

Pana Jaromíra jsem potkal na jeho oblíbeném místě na Praze 1, kde ve vchodu domu naproti potravinám trávil čas ve společnosti svých přátel. Pan Jaromír je hubené postavy, dle jeho tvrzení váží 80 kg, výška postavy cca 180cm, vlasy hnědé, krátce střižené. Bohužel na první pohled je vidět špatný stav chrupu, kdy přední zuby částečně chybí a zbytek chrupu vykazuje kazy. Svým vzhledem však nepůsobí na první pohled jako bezdomovec, který tráví dny a noci na ulici. Oblečen byl do čistých, sepraných kalhot a trička, na nohou tenisky, vzor 80. let. Při rozhovoru se mnou popíjel limonádu.

Pan Jaromír se narodil v úplné rodině, která fungovala bohužel jen do rozvodu, po kterém zůstal jen s matkou na vesnici nedaleko Prahy. Na své dětství si nestěžoval,

vyrůstal jako jedináček. Na základní škole dle jeho slov neměl studijní problémy, patřil mezi průměrné studenty jak ve známkách, tak i v chování. Po základní škole se vyučil na odborném učilišti v oboru kovář, což jej však nebavilo a po dostudování se tomuto řemeslu nevěnoval.

Po vojně nastoupil do malé firmy, která se zabývala výrobou kuchyňských linek, kde vydržel pět let. V té době se oženil, přestěhoval k manželce do rodinného domu, kde bydlel společně s jejími rodiči. S manželkou má čtyři děti. Práci ve firmě s kuchyňskými linkami opustil a celých osm let byl zaměstnán na pile. Rodinný život vedl dle jeho slov pořádaný, děti zaopatřoval a společně s manželkou řádně vychovával. Zvrat přišel bohužel na přelomu roku 2008-2009, kdy si manželka našla nového přítele, což pro pana Jaromíra znamenalo rozvod a také ztrátu bydlení, kdy se musel vystěhovat z rodinného domu, který patřil rodičům manželky. Po rozvodu několik měsíců přespával po ubytovnách, do práce přestal docházet, dle jeho tvrzení pro svoji sebelítost, vzpomínky na manželku a to, že už tam prostě nechtěl pracovat. To mělo za následek výpověď ze zaměstnání a s tím spojený nedostatek finančních prostředků. Výsledkem toho bylo, že se ocitl bez prostředků na ulici.

Zhruba před dvěma roky přijel do Prahy, kde si našel ve společenství bezdomovců své kamarády, se kterými tráví svůj čas. Zde také našel svoji současnou družku, se kterou má pětiměsíčního syna, který je v současné době v kojeneckém ústavu. Pan Jaromír jako doklad používá rodný list, na základě kterého by si chtěl vyřídit občanský průkaz, který před několika měsíci ztratil a doposavad si nový nevyřídil. Dle jeho tvrzení alkoholické nápoje nepije, pro obstarání finančních prostředků mu slouží krátkodobé brigády, pomáhá také při vyklízení různých prostor, jako jsou sklepy, kůlny apod. Na otázku, zda by si finanční prostředky opatřil i trestnou činností uvedl, že to rezolutně odmítá a doposavad tak nečinil a činit nehodlá. Je si vědom toho, že při žádosti o navrácení syna z kojeneckého ústavu by to byl problém.

Svoji blízkou budoucnost spatřuje v tom, že po vyřízení občanského průkazu si nejprve najde stálé zaměstnání, které mu družka již našla a dle jeho slov jej do práce neustále nutí. Po získání finančních prostředků si chce s družkou pořídit bydlení, které budou moci vychovávat svého syna. Pan Jaromír se dle svých slov soudí o peníze, což více nekonkretizoval, a tyto peníze by v budoucnu v případě vysouzení rád použil také na bydlení. Na své děti z manželství alimenty neplatí a také za ně nic nedluží, neboť manželka si je odečítá z finanční hotovosti, kterou mu má ona naopak dlužit. Problém však vidí v hodnotě svých dluhů u různých společností za spotřebitelské úvěry, kdy

celková částka dle jeho slov dosahuje čtyři a půl miliónu korun. Jak je chce ale uhradit, tak to však neví. Nepřipadal mi však, že by jej to nějak moc trápilo, spíš že to bere jako holý fakt a že dokud na něj nejsou pohledávky vymáhány, tak se nic neděje.

Pokud se jedná o instituce, které pan Jaromír využil, tak k tomuto byl velmi strohý. Trval si na tom, že je soběstačný, oblečení si obstarává sám po second handech, kde je dle jeho tvrzení rozumnější nabídka, než v oblečení, které poskytují charitativní organizace či nadace. Jedinou nabídku, kterou využil, je přenocování na lodi Hermes, která kotví v Praze 7 u Nábř. Kpt. Jaroše. S tímto je velmi spokojen, protože na loď jsou přijímáni dle jeho slov pouze slušní bezdomovci a ne žádní velcí opilci. Nabídku na stravu, kterou poskytují různé organizace, nevyužil a ani nemá zájem. Se svými přáteli a družkou jsou prý schopni si vždy vydělat na obživu a slušné jídlo.

Pan Jaromír na mě během rozhovoru udělal dojem, že si žije životem, který mu vyhovuje, nemá žádné velké materiální nároky a je s životem spokojený. Do práce je spíše nucen svoji družkou, samozřejmě asi však uvědomuje nutnost finančních prostředků k péči o syna. Nepůsobí na mě jako bezdomovec, který přes den popíjí alkoholické nápoje, ať již pivo či krabicové víno a večer si ustele na volné lavičce či zaleze někam do kanálu. Přijde mi jako bezdomovec, který se chce dostat zpět do společnosti, ale v případě neúspěchu mu toto zas tak tolik vadit nebude, poněvadž mu to i takto částečně vyhovuje.

Případová studie č. 2 – slečna Petra

Osobní údaje:

Věk: 29

Rodinný stav: svobodná

Dosažené nejvyšší vzdělání: střední odborné učiliště bez maturity – obor dámská krejčová

Rodina: matka – žije a nestýkají se, otec – žije a udržuje s ním kontakt, druh - ano, děti - tři

Délka bezdomovectví: 3 roky

Popis osoby a její dosavadní život:

Slečna Petra je družkou pana Jaromíra, se kterým má syna, který je v současné době v kojeneckém ústavu. Slečna Petra na první pohled nevypadá na třicet let, ale hádal bych jí ještě o deset let víc. V obličejí má strhaný výraz, při úsměvu je vidět zkažený chrup. Oblečena byla do špinavých pánských kalhot a tmavého trička. Petra je vysoká cca 170cm, váží 65kg, má delší blond vlasy mastného charakteru a celkově působí zanedbanějším vzhledem. Při rozhovoru měla v ruce láhev piva, o kterém tvrdila, že nepije často, resp. pár piv do týdne si dá a to hlavně při různých slavnostnějších příležitostech

Slečna Petra se narodila rodičům v Praze a společně zde i žili. Zlom nastal, když jí bylo pět let a rodiče se rozvedli. Po dvou letech si matka, se kterou po rozvodu žila, našla nového přítele a později si jej vzala a Petra tak získala nevlastního otce. S tím dle svých slov měla kladný vztah. Ve škole patřila k průměru až horší polovině, po základní škole se vyučila na dámskou krejčovou. Od dvaceti let, kde v dobrém odešla z domova, je samostatná. Od té doby žila s přítelem na Praze 2 v pronajatém bytě, který měl necelých 38 metrů čtverečních a nájem činil 12tis. Kč. Společně se s přítelem starali o domácnost a měla trvalé zaměstnání. Jako dámská krejčová pracovala pouze dva měsíce, poněvadž však měla zdravotní problémy, zanechala toho a začala pracovat jako prodavačka v potravinách. S rodinou byla stále ve styku a ta oceňovala její samostatnost.

V roce 2006 se jí narodila dvojčata, jejich péči však nezvládala a dvojčata byla proto soudně svěřena do péče rodičů. Vzhledem k tomu, že její tehdejší přítel neměl práci a její plat nepokryl náklady na bydlení, stravu a také na platbu alimentů, které jí byly soudem vyměřeny (ačkoliv to bylo pouze 250,--Kč na jedno dítě měsíčně), dostala se do platební neschopnosti, která vyvrcholil v roce 2009 odsouzení na 18 měsíců podmíněně s odkladem na 4 roky právě za neplacení alimentů. Tyto skutečnosti a platební morálka stála za tím, že přišla o pronajatý byt, přítel ji opustil a ona se ocitla v roce 2009 bez prostředků a na ulici. Rodina ji odmítla vzít zpět s tím, že už se starají o její děti a je potřeba, aby se sama postavila na nohy.

V této situaci měla slečna Petra výhodu v tom, že nepřišla o své doklady a měla občanský průkaz. Nejprve využila noclehárnu v Praze 8, kterou provozuje Arcidiecézní charita Praha 8. Pokud se jednalo o jídlo, tak využila nabídky spolku Naděje, kam několikrát zašla se najíst. Poslední dobou využívá služeb lodi Hermes, kde přespává a také provádí osobní hygienu. Na ulici si také našla nového přítele (pan Jaromír), se

kterým v současné době žije na ulici. Společně se jim na začátku roku 2012 narodil syn, který vzhledem k jejich situaci v současné době pobývá v kojeneckém ústavu.

V současné době je slečna Petra na mateřské dovolené, vyplácení této sociální dávky je jí ovšem pozastaveno. Obživou proto pro ní je sběr papíru, kovového odpadu a příležitostné brigády. Část finančních prostředků musí vynaložit na uhrazení dluhu společnosti Provident, kde si slečna Petra půjčila v době tíživé situace hotovost ve výši 5 tis. Kč a dluh se v současné době blíží k částce 10 tis. Kč. Pro někoho to může být částka nízká, ale pro slečnu Petru je to v její situaci dluh jako pro někoho milion.

A budoucnost? Petra v tomto má jasno. Nejprve musí partnerovi pomoci při obstarání si dokladů, které mu pomohou při získání dlouhodobého zaměstnání. To již má Petra přislíbeno u svého biologického otce, který by partnera zaměstnal. Problém je však v tom, že Petra již delší dobu o zhotovení dokladů partnera upomíná, zatím však bez výsledku. Pokud by se jí to podařilo, byl by zde finanční příjem, za který by chtěla pořídit společné bydlení s partnerem, ušetřit nějaké peníze a poté požádat o navrácení jejich společného syna do péče.

A můj názor? Jsem zde naprosto přesvědčen, že za půl roku slečnu Petru se současným partnerem najdu na jejich oblíbeném místě ve stejné situaci, ne-li v horší. Rád se samozřejmě zmýlím, což by hlavně pro děti slečny Petry bylo pozitivní.

Případová studie č. 3 – pan Miroslav

Osobní údaje:

Věk: 48

Rodinný stav: rozvedený

Dosažené nejvyšší vzdělání: střední s maturitou – maturita na hotelové škole a maturita na stavební průmyslovce, na VŠ stavební absolvoval tři roky

Rodina: matka – nežije, otec – nežije, sourozence nemá, má jedno dítě

Délka bezdomovectví: 8 měsíců

Popis osoby a jeho dosavadní život

Pan Miroslav působí jako typický padesátník, má delší šedivé vlasy, v obličejí vrásky, na tvářích několikadenní strniště, hubená postava o výšce cca 180cm, váha 78kg. Místem setkání se stala lavička v jednom parku nedaleko centra Prahy a již od prvního pohledu bylo vidět, že se jedná o osobu žijící na ulici. Oblečen byl do starých a

roztrhaných jeansových kalhot a kostkované košile. Vedle u sebe měl igelitovou tašku, ve které měl náhradní oblečení a v kapse u kalhot měl občanský průkaz, což je dle jeho slov velké štěstí, že jej má a nikdo mu jej ještě neukradl. Vedle lavičky stálo načaté pivo, které během rozhovoru pan Miroslav upíjel.

Hned na začátku rozhovoru mi pan Miroslav řekl, že se mnou si povídat bude, neboť mě zná jako „normálního státního policajta a ne jako některé měšťáky, kteří jej vyhazují z lavičky a z parku celkově“. Také od nich již několikrát dostal pokutu za pití piva na veřejnosti, které však nezaplatil a ani platit nehodlá. To v důsledku může znamenat dluhy, ale to pan Miroslav vůbec neřeší.

Narodil se v Brně do úplné rodiny, své dětství strávil v pohodové rodině, kde matka i otec plnili svoji funkci a dle jeho slov měl dětství jako každý normální kluk. Střední školu absolvoval nejprve na hotelové škole, kterou absolvoval jako premiant a poté vystudoval i střední odborné učiliště stavební s maturitou, na kterou navázal vysokou školou stavební, kde strávil tři roky a poté ji ukončil. Dle jeho slov ho to jej již nebavilo a chtěl jít pracovat. Vzpomněl si na svoji první střední školu a začal se živit jako číšník a kuchař ve Vojenských stavbách Brno, kde strávil šest let.

V roce 1985 se oženil, manželství však trvalo pouze dva roky a bylo rozvedeno. Naštěstí, jak říká pan Miroslav, bylo manželství bezdětné. V roce 1989 se opět oženil a ještě v témže roce se mu narodil jediný syn. Společně s manželkou a synem sdíleli pronajatý byt v Brně a pan Miroslav se poctivě živil stále jako číšník. Bohužel však i druhé manželství nedopadlo dobře a došlo k rozvodu v roce 1998. S manželkou se nerozešel v dobrém a od té doby se nestýká jak s ní, tak ani se synem. Po rozvodu dál pracoval jako číšník v pohostinství a jak říká, nebylo mu špatně. Měl kde spát, poněvadž převážně spal v místnostech tomu určených přímo v zaměstnání, měl teplé jídlo a pěkný finanční příjem. Přiznává však, že jako číšník či kuchař v zaměstnání popíjel alkoholické nápoje a nebyl problém, aby během pracovní doby vypil pět piv a proložil to tvrdým alkoholem.

Vzhledem k tomu, že neplatil alimenty na svého syna, kdy dlužná částka dosáhla výš 12 tisíc korun, přišel v roce 2000 trest, a to nepodmíněný, kdy strávil jeden rok za mřížemi. Po návratu z výkonu trestu si našel pan Miroslav opět práci v pohostinství a ubytování řešil stejným způsobem, spaním v práci. Dle jeho slov si tou dobou užíval života a to jak alkoholu, tak ženami. Měl přátele, se kterými trávil volný čas de facto v práci, resp. v hospodě a společně holdovali alkoholu. To se mu stalo osudným, když v roce 2007 v Brně, značně pod vlivem alkoholu, společně s kamarádem vykradli

hospodu a odnesli si finanční hotovost, nějaký alkohol a cigarety. Pan Miroslav na to vzpomíná jako na hloupost, za kterou stál alkohol. Ve vězení strávil 18 měsíců.

Po návratu se již do pohostinství nevrátil. Začal pracovat jako pomocný dělník na stavbách, kde přespával po ubytovnách. Práci na stavbách si vybíral tak, aby měl právě kde bydlet a stavba měla pro dělníky zajištěné ubytování. Před dvěma lety si za ušetřené peníze pronajal byt 1+1 na kraji Prahy. Měl v úmyslu dál pracovat po stavbách a spokojeně dožít. Bohužel od 16. 11. 2011 je bez práce, byl propuštěn a přišel i o bydlení, poněvadž neměl na zaplacení nájemného. Dle jeho slov nikdy moc nešetřil na horší časy a to se mu stalo osudným. Zimu přečkal pospáváním po neobydlených a opuštěných domech. Posléze si našel kamarády a společně s nimi se dostal na loď Hermes.

Svoji budoucnost vidí pan Miroslav v tom, že v co nejkratší době odjede s kamarády do zahraničí a tam si bude vydělávat sběrem hroznů. Již si zjišťoval, že Španělsko by v tomto směru bylo nejlepší. Dál už o ničem nepřemýšlí.

Z institucí, kterých pan Miroslav využil, tak byl dle jeho slov „krásný“ Hermes. Zde se mu to moc líbí, je zde ochotný personál a nesetká se tam s žádnými extra opilými bezdomovci. Také byl několikrát v Naději, kam docházel za účelem osobní hygieny, lékařské prohlídky a také pro ošacení. Fungování těchto institucí neztracuje, ale domnívá se, že v Praze, kde je kumulace bezdomovců z celé republiky a i ze zahraničí, je těchto institucí nedostatek. Také se stále domnívá, že je schopen svůj život obrátit v lepší a pomoc těchto institucí je pouze mezičlánek. Stále si je jist, že je schopen si svoji budoucnost sám zabezpečit a současný stav je pouze mezičlánkem.

Pan Miroslav na mě působil dojmem člověka, který má jasno o svém budoucím životě a už teď se vidí ve Španělsku, kde v září slunce čese hrozny vína, ty pak nosí do moštárny a je svědkem toho, jak se z toho stává lahodný mok. Alkohol je panu Miroslavu také společníkem, během dne vypije několik piv. Nepřipouští si, že by měl další zimu strávit na ulici a je přesvědčen o tom, že se ze současné situace dostane a bude schopen si bez pomoci nalézt dostačující ubytování. Finanční prostředky si chce opatřit právě v zahraničí. Pokud by měl opět vyhledat pomoc, tak ve formě ubytování, osprchování se a případně ošacení. Nechce se však spoléhat na pomoc ze strany těchto organizací a také ani jinou pomoc nehledá. Po zdravotní i psychické stránce se v současné době cítí dobře, ač v minulosti měl zdravotní problémy jednorázového charakteru.

Případová studie č. 4 – pan Vlastimil

Osobní údaje:

Věk: 47

Rodinný stav: svobodný

Dosažené nejvyšší vzdělání: střední odborné učiliště – obor malíř

Rodina: matka - nežije, otec - nežije, družku - nemá, děti - nemá

Délka bezdomovectví: 2 roky

Popis osoby a jeho dosavadní život

Pan Vlastimil se se mnou setkal na svém místě, kde tráví během dne dost času a nedaleko se nachází potraviny, kde si vždy zakoupí něco k jídlu a také k pití, což dle jeho slov představuje cca šest piv denně. Pan Vlastimil vypadá vzhledově na věk, který mi udal. Je hubené postavy, měří 174cm, váží 73kg a na první pohled upoutá svými šedivými vlasy o délce cca 10cm. Na tváři má několikadenní šedivé vousy. Oblečen byl do tmavého trička a světlých kalhot. Na oblečení bylo vidět, že je již několik dní nošené, zápach sice nevydávalo, ale čisté již také nebylo.

Pan Vlastimil prožil od čtyř let dětství v dětském domově. Narodil se sice do úplné rodiny, ale měl celkem osm sourozenců, rodiče se nezvládali o něj a sourozence starat a proto skončil v dětském domově v Hodoníně. Tam byl se dvěma sourozenci a setrval tam až do své plnoletosti, tj. 18 let. Dle svých slov dětství prožil jako normální kluk, který jako dítě z dětského domova zažíval posměšky a urážky ze strany ostatních dětí, což většinou řešil rvačkou. Studiu nevěnoval moc času, jeho prospěch byl v rámci školního hodnocení na stupnici od dvou do čtyř. Záleželo na předmětech, s chováním však neměl větší problémy, jako normální kluk nosil standardně poznámky typu rušení při hodině, nenošení úkolů, rvačky se spolužáky a bohužel také na druhém stupni základní školy začal s kouřením po záchodech. Po základní škole nastoupil na střední odborné učiliště, obor malíř. Učiliště pan Vlastimil shrnul slovy, že to byl prostě „učňák“, kde spíš chodil za holkami, kouřili cigarety, popíjel s kamarády alkohol a škola byla až na vedlejší koleji. Ale vyučil se a to bylo pro Vlastimila hlavní. Následně hned po opuštění dětského domova šel na vojnu, která pro něj byla přestupní stanicí v životě, resp. zajištěním ubytování a stravy.

Po vojně nastoupil zaměstnání v Konstruktivě, kde setrval čtyři roky až do roku 1989 a zde pracoval jako malíř. To jej ale nebavilo, hlavně prý z důvodu čichání výparů z malířských barev a taky toho, že občas si dal v zaměstnání pár piv a to byl také pro

zaměstnavatele nepřijatelné. Po revoluci vyhledával příležitostné zaměstnání na stavbách a v roce 1993 si zařídil živnostenský list a začal pracovat jako živnostník pro stavební firmu v Brně. To mu dle jeho slov přinášelo dostačující finanční prostředky, ale nebyl ten typ člověka, co by si šetřil peníze na horší dobu. Jako živnostník skončil v roce 2001, jeho „podnikání“ z něj bohatého neudělalo.

Svůj život do této doby pan Vlastimil shrnul slovy, že si pouze užíval života, přespával po ubytovnách, žádné vážné vztahy neměl a jeho občasná přítelkyně měl pro zpestření. Od té doby se nechával najímat po stavbách na zednické práce. V roce 2010, kdy již nemohl sehnat práci a přišel tak i o ubytování, vypravil se do Prahy s cílem nalezení si práce. To však vzalo brzy za své, v Praze se doposavad živí pouze příležitostnými brigádami, sběrem novin a jiného druhotného odpadu.

Za tu dobu, co je zde v Praze, tak využil pan Vlastimil pomoci několika organizací. Nejprve to byla Armáda spásy na Praze 7. Zde několikrát přespal a dostal stravu. Dle slov pana Vlastimila sem chodí, jak se říká mezi bezdomovci, spíše „krabičáci“, tedy osoby bez přístřeší se závislostí na alkoholu, a to krabicovým víně nevalné kvality. Několikrát zašel do Naděje, kde se nechal lékařsky ošetřit, odebral si nějaké šatstvo a to mu přišlo jako dostačující. Vzhledem k tomu, že vlastní občanský průkaz, tak nemá problém s doklady. Po psychické stránce se pan Vlastimil cítí dobře, jeho život mu přijde ucházející a ani vlastně velkou změnu nehledá. V současné době si v Praze našel přátele, kteří mají podobný osud. Společně s nimi přespává několik měsíců na lodi Hermes, která mu vyhovuje a líbí se mu tam. Pochvaluje si možnost vysprchování se, dobré spolupráce s personálem lodi a také to, že osoby zde přespávající dle jeho názoru nejsou ještě na samém dně a projevují snahu se svým životem provést změnu a alespoň částečně se pokusit o návrat do normálního života.

O svých plánech do budoucna pan Vlastimil hovořil s jasnou představou odjezdu do zahraničí, kde by chtěl sehnat práci, resp. dle jeho slov „jakoukoliv“ práci, neboť i ta nejpodřadnější práce je placená lépe jak zde. Jako cíl si s přáteli vyhlédl teplejší kraj – Portugalsko, Španělsko. Na otázku, co by zde zanechal, tak odpověděl, že pouze dluhy. V současné době dluží na sociálním a zdravotním pojištění několik desítek tisíc korun, přesnou částku nezná, odhadem cca 140 tisíc korun. Další dluh má u Dopravního podniku Praha, kde je jeho odhadem dluh ve výši 300 tisíc korun. Pokuty pocházejí z doby, kdy zimní noci trávil v nočních tramvajích a revizoři jej v nich kontrolovali bez platného lístku. Ostatně do žádného dopravního prostředku si pan Vlastimil nikdy

nekupoval lístek a při kontrole žádný nikdy nepředložil a nechával si pokuty psát na pozdější úhradu, ke které nikdy nedošlo a tak vznikl tento dluh.

Pan Vlastimil na mě působí jako člověk, který ne že by byl smířený se životem, ale že mu tento život částečně vyhovuje a ani se mu nebrání. Má samozřejmě své plány, ale obávám se, že nedojde k jejich naplnění. Jednou z možných překážek pro mě je u pana Vlastimila jeho záliba v pití piva, kdy, jak sám několikrát přiznal, denní spotřeba se pravidelně pohybuje okolo šesti půllitrových piv, které si neodpustí.

Případová studie č. 5 – pan Tomáš

Osobní údaje:

Věk: 40

Rodinný stav: rozvedený

Dosažené nejvyšší vzdělání: základní – 8 tříd, střední odborné učiliště – obor podlahář, poté přešel na obor zedník - nedokončeno

Rodina: matka - nežije, otec – žije, bez kontaktu, družku - nemá, děti - dcera

Délka bezdomovectví: 18 měsíců

Popis osoby a jeho dosavadní život

Pana Tomáše znám již několik měsíců a vždy jsem jej potkával na jednom místě a vždy s lahví piva v ruce. Nejinak tomu bylo i při našem rozhovoru. Rozhovor proběhl kolem třetí odpoledne a tou dobou již Tomáš měl dle jeho slov vypít několik piv a na otázku kolik, tak Tomáš odpověděl, že to nepočítá, ale zhruba osm piv již zvládl. Na jeho artikulaci to bylo znát, ale opravdu jen malinko. Já osobně bych již ani nemluvil, ale jak posléze vyplynulo z rozhovoru, pan Tomáš za den vypije až patnáct piv a je tedy bohužel zvyklý. Pan Tomáš je vysoké postavy, cca 187cm, váží 79kg, má dlouhé vlnité vlasy až na ramena hnědé barvy, na sobě ošoupané jeansy a vytahanou mikinu. Na nohou měl sandály, které s ním již našlapaly spoustu kilometrů.

Světlo světa spatřil v Ostravě, kde se narodil do plně funkční rodiny, která však byla narušena rozvodem, když mu bylo dvanáct let. Po rozvodu zůstal s matkou, která si již nového druha nenašla. Pan Tomáš byl ve škole průměrným žákem na spodní hranici průměru a své dětství hodnotil jako běžné, normální, nevybočující z průměru. A dle jeho slov mu otec nechyběl. Po ukončení základní školy nastoupil střední odborné učiliště, obor podlahář. Tento obor však ze zdravotních důvodů ukončil, neboť si

poranil meniskus v kolenu a nepodstoupil operaci. Obor zedník však také neukončil závěrečnou zkouškou, neboť to jej prý zase nebavilo. V roce 1990 nastoupil základní vojenskou službu, během které měl několik kázeňských prohřešků a o několik dnů si vojnu musel prodloužit.

Po vojně si našel zaměstnání jako přidavač na stavbě. Bohužel jej v roce 1993 po neshodách z bytu matka vyhodila. Tuto první zkušenost být bez střechy nad hlavou pan Tomáš vyřešil tak, že si našel přítelkyni a po šesti měsících se s ní oženil. Bydleli společně v rodinném domě s manželčiny rodiči, kteří byli vlastníky domu. Manželství bylo dle mínění pana Tomáše klidné a šťastné, živil se jako posunovač na dráze a posléze dělal po stavbách. Během rozhovoru si trochu pan Tomáš nedovedl vybavit přesné souvislosti svého života a také časově byl občas zmatený a neměl návaznost na jednotlivé úseky svého života. Bylo potřeba otázky zopakovat a upřesňovat již sdělené časové údaje. Manželství bylo bezdětné, neboť manželka nemohla mít děti a nakonec došlo z její strany k nevěře, jak popsal pan Tomáš, a v roce 2000 bylo manželství rozvedeno.

Znamenalo to, že přišel o střechu nad hlavou a z manželství odcházel jen s několika igelitovými taškami. Po rozvodu si našel přítelkyni, a jak mi přiznal, svoji roli opět hrálo bydlení. K přítelkyni se nastěhoval a společně bydleli v podnájmu. Zdrojem příjmu mu byly pouze brigády, za kterými se také v roce 2003 přestěhoval do Prahy. Ještě předtím se mu v roce 2002 narodila dcera, se kterou se v současné době nestýká stejně jako s její matkou. Přítelkyně jej opustila v roce 2005 i s dcerou a vrátila se z Prahy zpět, poněvadž pan Tomáš přišel o zaměstnání a byl dlouhodobě bez práce. V roce 2006 začal pracovat u svého známého, se kterým prováděl zateplovací práce. Majitelem firmy byl jeho známý, kterého znal několik let. Finanční příjem mu stačil na pronajmutí si bytu 1+1 a zbylé finanční prostředky, jak sám pan Tomáš uvedl, mu sloužili k nákupu alkoholických nápojů, které již tou dobou byly jeho společníkem. Bohužel na přelomu roku 2010-2011 mu majitel firmy, jeho známý, sdělil, že jej už nepotřebuje a jeho pracovní poměr mu končí. Pan Tomáš toto nesl dosti nelibě. Na druhou stranu přiznává, že na toto mohlo mít vliv i jeho požívání alkoholických nápojů během pracovní doby, na co byl několikrát majitelem firmy upozorněn. Trvá však na tom, že mu jeho známý ale dluží částku 260tis. Kč, které mu nezaplatil. Jde o finanční prostředky, které ústní dohodou si pan Tomáš nechával u majitele firmy a nenechal si je vyplácet s tím, že mu je majitel firmy nechá na svém účtu jako ušetřené prostředky na

pozdější dobu. Pan Tomáš přiznává, že na toto nemá žádné písemné důkazy a rád by se o tuto částku soudil, o čemž dlouhou dobu již uvažuje.

Poté, co přišel o práci, neměl na zaplacení nájmu a musel byt opustit. Svoji tíživou situaci řešil spaním v pilíři pod jedním z pražských mostů. Posléze se seznámil s osobami ve stejné situaci a po jejich radách využil možnost lodi Hermes, kde mu byly poskytnuty ubytovací služby a možnosti se zde umýt. Také za účelem své osobní hygieny využil nabídky spolku Naděje na Praze 1. Více ani nepožadoval a poskytnuté služby mu prý přijdou jako dostačující.

Svoji situaci nevidí dnes tak špatně. Je rád, že má stále svůj občanský průkaz, který si chrání před ztrátou či krádeží, neboť jak mi řekl, je to jeho jediný doklad totožnosti a bohužel se již setkal se zneužitím dokladů svých známých k trestné činnosti, kdy byly doklady použity k získání zboží na úvěr, případně poskytnutí půjčky. Pan Tomáš má také dluh ve výši 90 tis. Kč, který pochází ze spotřebitelských úvěrů. Ty pan Tomáš použil na nákup zboží, které užíval v pronajatém bytě a to tam zůstalo, nebo jej po ztrátě bydlení prodal hluboko pod cenou, aby získal finanční prostředky na obživu.

Budoucnost pan Tomáš vidí pořád pozitivně, což mi s úsměvem po vypití druhého piva během rozhovoru řekl. Myslí si, že z jeho situace by mu částečně pomohlo, kdyby mu poslední zaměstnavatel vyplatil dlužnou částku. Z té by splatil svůj dluh a zbylou část by investoval do bydlení. A také by chtěl s přáteli vyrazit do zahraničí na brigády. Na otázku, zda by v zahraničí zůstal, když by brigáda byla dobře placená, měl jasnou odpověď. Bohužel se to týkalo opět piva. V zahraničí by nezůstal, protože tam není tak dobré pivo jako u nás a to by mu chybělo.

Z rozhovoru s panem Tomášem jsem nabyl přesvědčení, že bez piva už není schopen cokoli řešit a je to jeho denní chleba. Proto se domnívám, že do zahraničí určitě neodjede, poskytované služby ze strany organizací mu postačují, ani jiné nežádá a na jeho zdravotním stavu se pití alkoholických nápojů také projevuje. Největším problémem pana Tomáše je alkohol.

Případová studie č. 6 – pan Jiří

Osobní údaje:

Věk: 60

Rodinný stav: svobodný

Dosažené nejvyšší vzdělání: střední odborné učiliště – obor zámečnick

Rodina: matka - nežije, otec - nežije, družku - nemá, děti – dceru

Délka bezdomovectví: 1 rok

Popis osoby a jeho dosavadní život

Pan Jiří na mě zjevem při setkání působil jako důchodce, který by si měl už užívat zaslouženého důchodu, trávit čas procházkami, výlety a podobnými příjemnými věcmi. Bohužel realita je jiná a já se s ním setkávám na lavičce v parku, kde tráví volný čas ve společnosti přátel s podobným údělem. Pan Jiří je vysoké postavy, odhadem 190cm, hubené postavy o váze cca 68kg, má krátce střižené bílé vlasy a na tvářích několikadenní strniště. Oblečené měl špinavé světlé kalhoty, tmavé tričko a roztrhané boty.

Pan Jiří se narodil v Kolíně do rodiny, ve které se o něj starala matka s otcem, sourozence neměl. Vystudoval devět tříd základní školy a dle jeho slov jej škola moc nebavila a byl podprůměrným žákem. Rodiče mu toto nedávali najevo, měl prý spokojené dětství. Po základní škole nastoupil na učiliště, obor zámečnick. Školu úspěšně ukončil a nastoupil do ČKD Kolín jako dělník, posléze nastoupil základní vojenskou službu v Příbrami.

Když se vrátil z vojny, začal se kamarádit s partou, která jej dostala do problémů se zákonem. Dopouštěl se s ní majetkové trestné činnosti a to převážně věcí z aut a samotných krádeží motorových vozidel, byl třikrát soudně trestán a to jednou podmíněně a dvakrát nepodmíněně. Po druhém odsouzení na něj rodina zanevřela a neměl tedy kde bydlet, poněvadž stále bydlel s rodiči. Začal pracovat jako závozník, poté jako dělník na pomocné práce. Bydlení řešil přespáváním na stavbách a na ubytovnách. Finanční prostředky mu nikdy nescházely, ale také nic neušetřil na horší časy. Bohužel neměl daleko k alkoholu a to mu také způsobilo nemalé potíže, když byl přistižen za volantem pod vlivem alkoholu a přišel na několik měsíců o řidičské oprávnění. Jeho bytová situace byla v lepším postavení, neboť měl družku a s tou pobýval v jejím bytě. Pracoval v okolí Kolína v různých profesích, např. jako hlídač, pomocný dělník a na poli. Družce se narodila společná dcera, kterou však již několik let

neviděl a není v kontaktu ani s její matkou. Alimony po dobu zákonné povinnosti řádně platil, v současné době již platit nemusí. V roce 1989 odešel za prací do Prahy a po dobu jedenácti let dělal hlídače v autobazaru v Holešovicích. Při tomto také měl ještě čas vykonávat dlouhodobé brigády, které dle jeho slov, dělá dodnes. Bytovou situaci řešil spaním na ubytovnách, v pronajatých bytech a také využíval spaní u zaměstnavatele přímo na pracovišti. Společnost mu často dělala alkohol. Od známého si pronajal byt, který však patřil manželce známého a ta se rozhodla jej pronajmout za vyšší nájemné jinému podnájemníku. To bylo zhruba před rokem a od té doby je pan Jiří na ulici. Stále zaměstnání nemá a finance si obstarává na brigádách, kde však nemůže přespávat, jak toho dříve využíval. Také má problém s tím, že mu byl odcizen občanský průkaz a nemá jiný doklad totožnosti.

Svůj problém s bytovou situací řešil přespáváním po opuštěných domech v Praze, kde mu však vadily kontroly ze strany policejních hlídek, a proto se také začal zajímat o loď Hermes, kterou mu doporučili jeho známí, jež měli zkušenosti se službami na lodi Hermes. Je mu příjemné, že se zde může vykoupat a dostane stravu. V současné době také řeší s jejich pomocí vyřízení rodného listu a následně i vydání nového občanského průkazu. Ten by mu měl pomoci při získání nového zaměstnání, které má přislíbeno. Mělo by se jednat opět o hlídání prostor na Praze 4 u zaměstnavatele, pro kterého již v minulosti pracoval. Co se týká finančního ohodnocení, tak nic slavného to není, ale dle slov pana Jiřího bude mít aspoň něco a také by na pracovišti měl přespávat, což by řešilo jeho bytový problém. A to je taky budoucnost, ve kterou pan Jiří věří. Já osobně bych mu to přál, působil na mě klidně, vyrovnaně se svojí situací a jasnou vizí budoucna. V jeho věku, jak pan Jiří uvedl, je těžké sehnat stále zaměstnání či dlouhodobější brigádu, proto je za nabízenou příležitost rád.

4.4 Shrnutí

Získaná data z provedených rozhovorů mě utvrdila v teoretických zjištěních. Bezdomovectví a jeho příčiny jsou u jednotlivých osob různorodé, ať je to např. ztráta zaměstnání a s tím spojená finanční nezávislost, či rozvod nebo úmrtí jednoho z partnerů, a to vede ke ztrátě bydlení.

Po psychické stránce se mi osoby jevily v dobrém stavu, nikdo z nich si nestěžoval, neprojevoval zájem např. o možnost řešit svůj psychický stav s odborníkem. Respondenti také byli se svojí situací dle mého názoru smířeni, části i jejich situace vyhovuje a možná by ji ani neměnili.

Co se týče viny jednotlivců na jejich současném stavu, tak většina z nich si svoji vinu nepřipouští, resp. o ní ani neuvažují a neřeší ji. Taková situace prostě nastala a není potřeba se vinou či nevinou zabývat. Všichni respondenti využili možnosti, které nabízejí různé organizace zřízené za tímto účelem. Jedná se poskytnutí ubytování na jednotlivé přespání, dále mají zájem a využili nabídky stravy, možnosti udržování si hygienických návyků. Co bylo negativně hodnoceno, tak to byla nabídka možnosti ošacení, které považují za nedostačující a ošacení si raději při finančních možnostech zakoupí v second handu.

Setkal jsem se také s jejich poznámkami na kontroly ze strany městské nebo státní policie, kdy mají občas pocit bezdůvodných či často se opakujících kontrol. Negativněji hodnotí práci městské policie, z jejíž strany dochází k častějšímu pokutování v rámci přestupkového zákona.

Na základě zjištěných skutečností z provedeného vlastního šetření se nyní mohu vyjádřit ke stanovým hypotézám. První hypotéza byla na základě všech získaných poznatků potvrzena. Narození do neúplné rodiny či rozvod v dětství se podílí na pozdějším vzniku bezdomovectví. Druhá hypotéza byla dle mého potvrzena jen z části. Ze strany organizací zabývajících se tímto problémem je vyvíjena přiměřená snaha o pomoc, která je bohužel v současné době limitována hlavně finančními možnostmi. Ze strany osob bez domova, které byly součástí šetření, je využívána nabízená pomoc pouze částečně a není tudíž využívána adekvátně.

4.5 Možná řešení situace

Na základě teoretických a praktických znalostí v případě navrhnutí možného řešení tohoto problému, jakým bezdomovectví v současné době je, mi toto přijde nesnadné až nemožné. Samotným základem je znalost základních pojmů bezdomovectví. Dalším stupínkem v poznání bezdomovectví je potřeba si utřídit jevy, které se podílejí na jeho vzniku. A následně je na odborné veřejnosti, aby na pořádaných konferencích, poradách či odborných zprávách se snažila nalézt možná východiska, např. diskutovala o zákonných úpravách, které by mohly přispět k řešení situace.

Dle mého názoru v současné době největším problémem je nedostatek finančních prostředků, které chybí jak státním, tak i nestátním organizacím a spolkům. Tyto instituce mají největší podíl na tom, že se těmto osobám někdo věnuje, snaží se jim pomoci a hledá pro ně adekvátní řešení. Pokusím se alespoň částečně o nastínění kroků, které by mohla řešit otázku bezdomovectví.

Prevence

Nejlepším a nejhodnotnějším opatřením pro řešení zkoumané problematiky je dle mého názoru prevence. Ta by měla obsahovat soubor opatření, která mají nežádoucímu jevu – bezdomovectví – zabraňovat v jeho vzniku¹. Prevenci **primární** spatřuji např. v lepší osvětě na základních a středních školách, která dle mého názoru v současné době neprobíhá. Informační letáky a brožurky dostupné na veřejných místech by mohly vést v rámci sekundární prevence k předcházení a zachycení bezdomovectví v raném stádiu. **Sekundární** prevence musí být zaměřena na zvláštní ohrožené skupiny, např. mládež, menšiny, sociálně slabé rodiny, psychicky narušené jedince apod., kde se dá sledovat riziko vzniku bezdomovectví. Prevenci **terciální** vidím v nabídce chráněného bydlení, podporovaného zaměstnání, případně job klubů. Tato prevence je zaměřena např. na osoby závislé na návykových látkách, propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, nebo osoby propuštěné ze školských zařízení pro výkon ochranné a ústavní výchovy.

Vynaložené finanční prostředky na prevenci jsou sice vysoké, ale dle mého názoru peníze na prevenci jsou z dlouhodobého hlediska mnohem menší, než pak stojí řešení již vzniklého problému.

¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/prevence>

Pracovní příležitosti

Dalším faktorem, který by mohl úspěšně působit pozitivně na vznik bezdomovectví, je dostatek pracovních příležitostí. Domnívám se, že je to jeden ze základních pilířů v boji proti bezdomovectví.

Prvním, kterým bych rád zmínil, je způsob prodeje časopisu Nový prostor¹. Tento časopis je vydáván denním centrem a redakcí Nový prostor jako čtrnáctideník, jehož prodejci jsou mimo jiné osoby bez přístřeší. Výtěžek je rozdělen na dvě části, kdy jedna zůstává prodejci. Každý z prodejců je osobně zainteresován a je na něj kladena míra odpovědnosti. Po splnění základních podmínek, která jsou v rámci registrace každému zájemci vysvětlena, je nový prodejce přijat do zkušební lhůty. V Praze se s těmito prodejci můžeme setkat na stanicích metra, autobusových nádražích nebo třeba přímo na frekventovaných ulicích v centru města. Každý z prodejců je řádně označen.

Jako další možnost je forma brigád, a to jak krátkodobého nebo dlouhodobějšího charakteru. Tyto možnosti lze získat přímo v nadacích a organizacích, jejichž činnost se orientuje právě na osoby bez přístřeší. Jedná se především o brigády na poli veřejného pořádku a jsou za to finančně ohodnoceni.

Dalším řešením, které se zde nabízí, je úřad práce. V tomto případě jsem však skeptický, poněvadž za podmínek, které je potřeba splnit jako žadatel o práci, těžko bezdomovec splní. Prvním úskalím je platný doklad totožnosti, dále samozřejmě pravidelné docházky na úřad práce a také samotná nabídka pracovního úřadu.

Forma zaměstnání, která by mohla situaci řešit, je tzv. *sociální firmu*. Jde o fungující společnost, která byla za účelem zisku zřízena v rámci neziskové organizace. Její statut je dán platnou normou zákoníku práce, kdy zaměstnanci je vyplácená předem dohodnutá odměna.²

¹ www.novyprostor.cz

² Matoušek, O., Kolářková, J., Kodymová, P. Sociální práce v praxi. Praha: Portál. 2005. s. 324-328

Psychologická pomoc

„Život v chudobě bývá popisován jako permanentní deprivace (mnohonásobná a hluboká.)“¹ Na této větě si můžeme dokladovat, že s pomocí materiální je potřeba osobám bez přístřeší poskytnout i pomoc psychologickou. Samotná psychika dle mého názoru má podstatný vliv na průběh bezdomovectví. Pokud se osoba se ztrátou domova vypořádá po psychické stránce co nejrychleji, je zde větší úspěšnost možnosti návratu zpět do společnosti. Je potřeba předcházet stavům, které se mohou dostavit, což může být beznaděj, osamocení, méněcennosti a zoufalství. Působení těchto stavů po delší dobu může vést až k sebevraždě dokonané, k pokusu nebo demonstrativní sebevraždě.

Organizace, které se zabývají pomocí osobám v tíživé situaci, na toto reagují a v rámci pomoci tuto možnost nabízejí. Záleží opět jen na klientech, zda tuto pomoc využijí a bohužel také na tom, v jakém psychickém rozpoložení se již do těchto organizací dostávají.

Zajištění informovanosti

Další možností, jak by mohlo dojít ke zmírnění bezdomovectví, je zajištění informovanosti již takto dotčených osob. K tomu může docházet např. cestou sociálního poradenství, které probíhá v intervenčních centrech. Další možností je informovat klienty přímo v jejich prostředí, tzv. „na ulici“. Při tomto také dochází k práci s osobami, které služby intervenčního centra nevyužily, případně např. neměly odvahu či neměly tušení o existenci těchto center. Terénní pracovník, tzv. streetworker², se v přirozeném prostředí těchto osob snaží přiblížit jim možnosti využití služeb nadací či organizací a zprostředkovat jim pomoc, informovat je o jejich právech a nárocích.

¹ Mareš. P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. 1999, s. 70

² <http://cs.wikipedia.org/wiki/streetworker>

Závěr

Svou bakalářskou práci na téma *Fenomén bezdomovectví v Praze* jsem uspořádal do tří kapitol.

V první kapitole jsem nejprve vymežil vznik bezdomovectví po roce 1990 a následně nejzákladnější pojmy problému, které k tématu bakalářské práce patří. Také jsem vymežil dle ETHOS typologii bezdomovectví a nastínil faktory podílející se na vzniku bezdomovectví.

Ve druhé části první kapitoly jsem se zaměřil na sociální aspekty, mezi které jsem zahrnul Evropskou sociální Chartu, Listinu základních práv a svobod a v neposlední řadě zákon č. 108/2006Sb. o sociálních službách. V těchto sociálních aspektech je dle mého názoru velmi hodně práv, která jsou postiženým osobám buď upírána, či z jejich strany nedostatečně vymáhány.

Ve druhé kapitole jsem nejprve ze svého pohledu a osobních zkušeností z praxe popsal současnou situaci na území hl. m. Prahy. K tomuto musím dodat, že jsem využil svého povolání policisty pracujícího u pořádkové policie, kdy se s těmito osobami dostávám do každodenního kontaktu a to jak v jejich postavení coby poškození, tak bohužel vystupují také jako podezřelí ze spáchání trestných činů. V téže kapitole jsem se také věnoval institucím, které na území hlavního města poskytují pomoc právě osobám bez domova. Dle mého názoru by bez těchto organizací nebylo možné se s tímto problémem vyrovnat a úspěšně s ním bojovat. Stát, potažmo státní organizace, v současné době řeší spíše problematiku finančních prostředků a sociální situace není vnímána pozitivně a dochází k omezování sociálních výdajů státu. Nestátní organizace a nadace dle mého názoru přejímají odpovědnost státu a snaží se, ač omezeným způsobem, pomoci těmto osobám alespoň v nejzákladnějších věcech. Mezi to patří např. jak materiální, tak i psychologická pomoc a pomoc při kontaktu se státními orgány.

Třetí kapitola je částí praktickou. K ověření teoretických zjištění jsem provedl průzkum mezi osobami bez přístřeší. Místem průzkumu se staly ulice hlavního města, kdy jsem se na oblíbených místech těchto osob s nimi setkal a ony mi odpověděly na moje otázky a na otázky, které vyplynuly z rozhovoru. Následně tyto rozhovory byly zpracovány do kazuistik. Můj dojem z rozhovorů byl pozitivní, na druhou stranu jsem se setkal s bezdomovci, kteří dle mého názoru nespadli na samé dno společnosti a mají do budoucna předsevzetí a nejsou v takovém psychickém stavu, kdy by již byli apatičtí a dění kolem nich by je nezajímalo. Součástí třetí kapitoly je také nastínění možných

řešení situace bezdomovectví. Snažil jsem se nalézt možná řešení, ale vzhledem k tomu, že v dané problematice jsem stále jen teoretik, bylo to pro mě obtížné. Pokusil jsem se však najít možná řešení, která dle mého názoru by mohla ovlivnit současnou situaci a napomoci k jejímu zlepšení.

Resumé

Ve své bakalářské práci jsem v první kapitole nejprve vymezil vznik bezdomovectví po roce 1990 a následně nejzákladnějších pojmů. Dle ETHOS jsem vymezil typologii bezdomovectví a nastínil faktory podílející se na vzniku bezdomovectví. Druhou část jsem zaměřil na sociální aspekty, mezi které jsem zahrnul Evropskou sociální Chartu, Listinu základních práv a svobod a také zákon č. 108/2006Sb. o sociálních službách. Ve druhé kapitole jsem ze svého pohledu a osobních zkušeností z praxe popsal současnou situaci na území hl. m. Prahy a následně popsal instituce, které na území hlavního města poskytují pomoc právě osobám bez domova. Třetí kapitola byla částí praktickou, kdy k ověření teoretických zjištění jsem provedl průzkum mezi osobami bez přístřeší na území hlavního města a to formou rozhovoru. Tento jsem zpracoval do formy kazuistiky. Ve třetí kapitole jsem se také pokusil o nastínění možných řešení situace bezdomovectví. Hledal jsem možná řešení, která by dle mého názoru mohla ovlivnit současnou situaci a napomoci k jejímu zlepšení.

Anotace

Práce je zaměřena na bezdomovectví se specifikací na území Prahy. Vymezuje základní pojmy bezdomovectví a faktory, které se podílejí vzniku bezdomovectví. Obsahuje také sociální aspekty, které se k této problematice vztahují. Z mého pohledu je v ní popsána současná situace v Praze a zmíněny instituce, které poskytují pomoc osobám bez domova. V praktické části jsou zpracovány rozhovory s osobami bez domova a poté uvedena možná řešení bezdomovectví.

Klíčová slova: bezdomovec, bezdomovectví, aspekty, příčiny, sociální vyloučení, organizace, nadace, pomoc, řešení.

Annotation

The topic of the following work is the homelessness and resulting problems in the territory of Prague – city. The basic terms of the homelessness as well as factors causing in the existence of these problems are mentioned there. The concerning social aspects of the homelessness are also included. I describe the contemporary situation in Prague from my point of view and introduce institutions providing help to the homeless people. The interviews with homeless people are elaborated in the second (practical) part of this work and possible solutions of the homelessness are also stated there.

Key words: homeless person, homelessness, aspects, reasons, social disqualification, organisation, foundation, help, solution.

Použitá literatura:

1. Centrum sociálních služeb Praha, *V Praze doma bez domova 2010*, redakčně připravilo Informační a poradenské centrum Kontakt, vydání páté
2. HRADECKÝ, I. A kol. *Definice a typologie bezdomovectví*. Praha: Naděje, 2007
3. HRADECKÝ, I. *Sborník ze semináře na téma Bezdomovectví v Evropě*, Olomouc, 4.3.1998. Naděje, o.s., ISBN: 80-902292-3-9
4. HRADECKÝ, I., NEDĚLKOVÁ, M. *Sborník ze semináře na téma Bezdomovectví v Evropě*. Praha: Naděje, 1998
5. HRADEČTÍ, V. A I., *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996. ISBN: 80-902292-0-4
ISBN 80-7178-549-0
6. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. 1999
7. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003
8. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. 2005
9. Mgr. JANEBOVÁ, R., PhDr. FRANTA, M., *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*, 2010, Ostrava, ISBN 978-80-7368-628-4
10. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008

Internetové odkazy:

1. HECZKOVÁ, E., *Bezdomovci a my* - <http://www.getsemany.cz/node/292> - 5.6.2012
2. <http://cs.wikipedia.org/wiki/bezdomovec> - 3.6.2012
3. <http://cs.wikipedia.org/wiki/prevence> - 20.7.2012
4. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Streetworker> - 17.7.2012
5. http://projekty.osu.cz/metakor/dok/zakon-111_2006.pdf - 11.8.2012
6. <http://www.atre.cz/zakony/page0048.htm> - 14.6.212
7. http://www.korunka.gns.cz/rady_skoly/vseobecna_deklarace_lidskych_prav_.htm - 14.8.212
8. <http://www.nadeje.cz/vz/vz2010sm.pdf>, Naděje, o.s., 2011, ISBN 978-80-86451-22-0 - 23.2.2012
9. <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> - 19.6.2012
10. <http://www.uef.cz/dokumenty/dokumenty/dokument51.pdf> - 19.6.2012
11. www.armadaspasy.cz - 18.7.2012
12. www.csspraha.cz - 18.7.2012
13. www.diakonie.cz - 19.7.2012
14. www.feantsa.org - 23.2.2012
15. www.nadeje.cz - 19.7.2012
16. www.novyprostor.cz - 20.7.2012